

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας

**Το ιστορικό μυθιστόρημα και η διδασκαλία του: σενάρια διδασκαλίας για την
Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου**

Πτυχιακή εργασία

της φοιτήτριας

Κολέτσα Νικολέτας

(Α.Μ:4382)

Επόπτης καθηγητής: Ακριτόπουλος Αλέξανδρος

Β΄ Βαθμολογητής: Κασβίκης Κωνσταντίνος

Φλώρινα, Μάιος 2020

Contents

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
Α΄ ΜΕΡΟΣ	
1. Ιστορικό μυθιστόρημα	5
1.1 Ορισμός ιστορικού μυθιστορήματος.....	5
1.2 Κύρια χαρακτηριστικά του ιστορικού μυθιστορήματος	7
1.3 Αρχές του ιστορικού μυθιστορήματος	10
1.4 Ελληνικό ιστορικό μυθιστόρημα	12
2. Διδασκαλία της λογοτεχνίας.....	16
2.1 Η λογοτεχνία στο σχολείο.....	16
2.2 Η διδασκαλία της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	19
3. Η διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος στο Γυμνάσιο	22
Β΄ ΜΕΡΟΣ	
1. Σενάρια διδασκαλίας για την Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου	26
1.1 Σενάριο διδασκαλίας για την Α΄ Γυμνασίου.....	30
Α΄ ΦΑΣΗ – Πριν την ανάγνωση (2 – 3 ώρες).....	32
Β΄ ΦΑΣΗ - Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης (16 – 20 ώρες).....	33
Γ΄ ΦΑΣΗ – Μετά την ανάγνωση (5 ώρες).....	37
1.2 Σενάριο διδασκαλίας για τη Β΄ Γυμνασίου.....	39
Α΄ ΦΑΣΗ – Πριν την ανάγνωση (2 – 3 ώρες).....	42
Β΄ ΦΑΣΗ – Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης (16 – 20 ώρες).....	45
Γ΄ ΦΑΣΗ – Μετά την ανάγνωση (4 ώρες).....	52
Αξιολόγηση (1 ώρα).....	52
1.3 Σενάριο διδασκαλίας για τη Γ΄ Γυμνασίου	53
Α΄ ΦΑΣΗ – Πριν την ανάγνωση (2 – 3 ώρες).....	55
Β΄ ΦΑΣΗ – Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης (16 – 20 ώρες).....	56
Γ΄ ΦΑΣΗ – Μετά την ανάγνωση (5 – 7 ώρες).....	64
Συμπεράσματα για τη διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος στο Γυμνάσιο	66
Βιβλιογραφία	68

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει διεξοδικά ένα είδος μυθιστορήματος, το ιστορικό μυθιστόρημα, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο διδάσκεται στο πλαίσιο του σχολείου. Επίσης, σχεδιάζονται τρία διαφορετικά σενάρια διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος που μπορούν να υλοποιηθούν στις τρεις τάξεις του γυμνασίου. Η μελέτη αναλύει διεξοδικά το ιστορικό μυθιστόρημα, ξεκινώντας από τον 19^ο αιώνα και τα ξένα πρότυπα, καταλήγοντας στον ελληνικό χώρο και τους τρόπους διδασκαλίας του στην εκπαίδευση. Σχεδιάζονται και αναλύονται τρία διαφορετικά σενάρια, τα οποία μπορούν να υλοποιηθούν μελλοντικά για τη διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine one kind of novel, especially the historical novel, as well as the way of teaching this kind in the school. Moreover, three different teaching scenarios of historical novel are planned, in order to be implemented in the three classes of secondary school. The study analyzes thoroughly the historical novel from the beginning of 19th century, according to foreign patterns. In addition to this, it studies the historical novel in Greece, as well as teaching methods for this. Three different scenarios are planned, which can be implemented for teaching of historical novels in the secondary school.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία μελετά ένα θέμα που έχει απασχολήσει κατά καιρούς και έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας και μελέτης, το ιστορικό μυθιστόρημα. Πρόκειται για ένα είδος μυθιστορήματος, το οποίο ξεκινά στον ελληνικό χώρο τον 19^ο αιώνα, βασισμένο σε ξένα πρότυπα. Το ιστορικό μυθιστόρημα είναι ένα είδος που συνδυάζει τη λογοτεχνία με την ιστορία και φέρνει στην επιφάνεια ιστορικά γεγονότα που είτε είναι ήδη γνωστά είτε τα μαθαίνουμε για πρώτη φορά. Τα γεγονότα αυτά έχουν εμπνεύσει πολλούς λογοτέχνες και το αποτέλεσμα είναι ο μεγάλος αριθμός ιστορικών μυθιστορημάτων που έχουν γραφτεί και συνεχίζουν να γράφονται.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται εκτενής αναφορά και μελέτη του συγκεκριμένου είδους μυθιστορήματος, που ονομάζεται ιστορικό μυθιστόρημα. Παρατίθενται οι ορισμοί του ιστορικού μυθιστορήματος, γίνεται αναφορά στα πρώτα ιστορικά μυθιστορήματα που ανοίγουν το δρόμο για τη δημιουργία του συγκεκριμένου λογοτεχνικού είδους στην Ελλάδα και καταλήγουμε στο ελληνικό ιστορικό μυθιστόρημα του 19^{ου} αιώνα, που συνεχίζει να ανθίζει μέχρι και σήμερα. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο σχολείο, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο διδάσκεται το συγκεκριμένο μάθημα στο σχολείο. Επίσης, μελετάται η διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η οποία αποτελεί τη βαθμίδα εκπαίδευσης με την οποία ασχολείται η παρούσα εργασία.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας αναλύονται τρία διαφορετικά σενάρια διδασκαλίας, ένα για κάθε μια τάξη του γυμνασίου, τα οποία περιλαμβάνουν μεθόδους και μέσα διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος στη συγκεκριμένη βαθμίδα εκπαίδευσης. Στόχος της σχεδίασης των σεναρίων αυτών είναι να αποτελέσουν παράδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να διδαχθεί το ιστορικό μυθιστόρημα, αλλά και οποιοδήποτε άλλο λογοτεχνικό είδος, στην εκπαιδευτική βαθμίδα του γυμνασίου. Επίσης, τα σενάρια αυτά προτείνονται και για οποιαδήποτε άλλη τάξη και βαθμίδα εκπαίδευσης, με τις απαραίτητες μεταβολές.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

1. Ιστορικό μυθιστόρημα

1.1 Ορισμός ιστορικού μυθιστορήματος

«Ιστορικό μυθιστόρημα είναι το είδος που αναπλάθει τα γεγονότα μιας εποχής αρκετά προγενέστερης του συγγραφέα» (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012: 936). Διάφορα ιστορικά γεγονότα συνδέονται με πρόσωπα ιστορικά και πλασματικά προκειμένου να δημιουργηθεί μια οργανική σύνθεση που θα βασίζεται σε πραγματικά και φανταστικά γεγονότα ταυτόχρονα, βασισμένη πάντα στην ιστορία της εποχής. (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012).

Η Ντενίση (1994), αναφέρει ότι ο Avrom Fleishman υποστήριξε πως « όλοι γνωρίζουν τι είναι ιστορικό μυθιστόρημα. Ίσως γι' αυτό ελάχιστοι έχουν προθυμοποιηθεί να το ορίσουν εγγράφως» (Ντενίση, 1994: οπισθόφυλλο). Σύμφωνα με την άποψη αυτή η αντίληψη ότι όλοι λίγο πολύ κατανοούν τι είναι το ιστορικό μυθιστόρημα είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχουν σαφείς ορισμοί από την πλευρά των μελετητών. Παρ' όλα αυτά πολλοί είναι εκείνοι που προσπάθησαν να δώσουν έναν σαφή ορισμό για το είδος του ιστορικού μυθιστορήματος.

Σύμφωνα με τον Scott, που θεωρείται ο πατέρας του ιστορικού μυθιστορήματος, ένα μυθιστόρημα είναι ιστορικό όχι μόνο αν παραθέτει ένα ιστορικό γεγονός, αλλά αν περιέχει στοιχεία της κοινωνίας, των αρχών και των ηθών της παρελθούσης εποχής (Κωνσταντίνου, 2006). Δεν αρκούν επομένως μόνο τα ιστορικά γεγονότα για να συνθέσουν ένα ιστορικό μυθιστόρημα, αλλά πρέπει να καταγράφονται και τα στοιχεία της κοινωνίας, οι αντιλήψεις και οι αξίες που κυριαρχούσαν εκείνη την περίοδο και διαμόρφωσαν τους χαρακτήρες της ιστορίας.

Ένας άλλος ορισμός αναφέρει ότι ιστορικό είναι ένα μυθιστόρημα που αναφέρεται σε γεγονότα μιας εποχής που είναι γνωστή από τους αναγνώστες (Schabert, 1981). Η εποχή επισημαίνεται και από τον Foley (1986), ο οποίος υποστηρίζει ότι το ιστορικό μυθιστόρημα πρέπει να τοποθετείται σε ένα συγκεκριμένο χώρο και χρόνο για να γίνουν φανερά όλα τα γεγονότα.

Σύμφωνα με τον Σαχίνη (1981) παράγοντας για να χαρακτηριστεί ένα μυθιστόρημα ιστορικό είναι η μεγάλη διαφορά του χρόνου ανάμεσα στο θέμα και στον συγγραφέα.

Το παρελθόν είναι αυτό που κατέχει την κυρίαρχη θέση. Γι' αυτό και ο συγγραφέας δεν πρέπει να έχει ζήσει την εποχή στην οποία αναφέρεται και περιγράφει. Ιστορικό μυθιστόρημα είναι εκείνο που καταπιάνεται με πρόσωπα και γεγονότα μιας μακρινής εποχής δίνοντας την εικόνα ενός διαφορετικού τόπου και χρόνου από το δικό μας. (Σαχίνης, 1981).

Η Αποστολίδου (2004) θεωρεί ως ιστορικό μυθιστόρημα το είδος που αναπτύχθηκε με τα δικά του χαρακτηριστικά τον 19^ο αιώνα, στο πλαίσιο που είχε διαμορφώσει ήδη ο ρομαντισμός, με επιφανέστερο εκπρόσωπο τον Walter Scott.

Ο Fleishman (1971) αναφέρει δύο πτυχές για το ιστορικό μυθιστόρημα: η μία είναι αυτή του μυθιστορήματος που πραγματεύεται το πολύ μακρινό παρελθόν, τουλάχιστον εξήντα χρόνων πριν και η άλλη είναι το μυθιστόρημα που πραγματεύεται πρόσφατα ιστορικά γεγονότα. Ωστόσο, κοινό χαρακτηριστικό είναι πάντα ένα ιστορικό γεγονός και ένα ιστορικό πρόσωπο που φέρει όλα τα χαρακτηριστικά της εποχής του, τα οποία τον οδηγούν σε μια συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Σύμφωνα με όλους τους παραπάνω ορισμούς γίνεται κατανοητό ότι το ιστορικό μυθιστόρημα πραγματεύεται μια συγκεκριμένη εποχή, τις περισσότερες φορές πολύ μακρινή από αυτή που ζει ο συγγραφέας. Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα που δεν είναι άγνωστα στον αναγνώστη. Γνωρίζει απλώς ένα μέρος αυτών. Τα γεγονότα αυτά, σε συνδυασμό με την ιστορική περίοδο και τον αφηγηματικό λόγο συνθέτουν ένα είδος μυθιστορήματος το οποίο καταλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος της λογοτεχνίας.

1.2 Κύρια χαρακτηριστικά του ιστορικού μυθιστορήματος

Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχουν σαφείς ορισμοί για το ιστορικό μυθιστόρημα, αυτό που γίνεται φανερό είναι ότι όλοι όσοι προσπάθησαν να ορίσουν ένα μυθιστόρημα ως ιστορικό συμφώνησαν σε διάφορα χαρακτηριστικά που πρέπει να περιλαμβάνει. Οι περισσότεροι αναφέρουν ως βασικό χαρακτηριστικό την ιστορία. Συνήθως, αυτό που παρακινεί έναν συγγραφέα να ασχοληθεί με μια συγκεκριμένη περίοδο είναι ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός. Πολλοί είναι αυτοί που επισημαίνουν επίσης το χρόνο συγγραφής. Πρέπει να γραφτεί πολλά χρόνια αργότερα από την ιστορία με την οποία θα καταπιαστεί και από τα ιστορικά γεγονότα που θα συμπεριλάβει σε αυτό.

Αναλυτικά, τα κύρια χαρακτηριστικά ενός ιστορικού μυθιστορήματος είναι τα εξής. Το πρώτο είναι ότι ο συγγραφέας καταπιάνεται με μια εποχή την οποία δεν έχει ζήσει ο ίδιος και αυτό είναι το κύριο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί ένα ιστορικό μυθιστόρημα από το απομνημόνευμα (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012). Το απομνημόνευμα αποτελεί την καταγραφή γεγονότων ενός προσώπου που ζει την ιστορία τη στιγμή που καταγράφει τα γεγονότα. Η χρονική απόσταση που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στον συγγραφέα και το θέμα σε ένα ιστορικό μυθιστόρημα είναι ένα χαρακτηριστικό το οποίο επισημαίνεται από πολλούς κριτικούς. Επιπλέον, πρωταγωνιστής είναι ένα πλαστό ή ένα δευτερεύον ιστορικό πρόσωπο, το οποίο αποτυπώνει στο πρόσωπό του τις αξίες και τα ήθη της εποχής και γενικότερα του έθνους (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012). Το τρίτο κύριο χαρακτηριστικό σύμφωνα με το Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2012) είναι ότι ο μυθιστοριογράφος μπορεί να επέμβει σε δευτερεύοντα γεγονότα ή στα κενά της ιστορικής αφήγησης, παραμένει ωστόσο πιστός στα ιστορικά γεγονότα. Τέλος, χαρακτηριστικό είναι η « αποτύπωση των ιδιαιτεροτήτων του παρελθόντος, στο οποίο αναφέρεται» (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012: 936). Με τον τρόπο αυτό ο συγγραφέας κατορθώνει να αναπαραστήσει όλα τα ήθη και τις αξίες μια κοινωνίας και να μεταφέρει τους αναγνώστες σε μια μακρινή κοινωνία και εποχή.

Σύμφωνα με τον Σαχίνη (1981) ο στόχος του συγγραφέα είναι να αναπαραστήσει μια ζωή πολύ μακρινή από αυτή την οποία ζει και την οποία βέβαια δεν την έχει ζήσει ο ίδιος. Το ίδιο επισημαίνει και ο Scott αναφέροντας ως κύριο χαρακτηριστικό τη χρονική και πολιτισμική απόσταση που πρέπει να έχει ένας συγγραφέας που θα

καταπιαστεί με την συγγραφή ενός ιστορικού μυθιστορήματος από την εποχή την οποία πραγματεύεται (Κωνσταντίνου, 2006).

Ο Σαχίνης (1981) επισημαίνει ότι διαβάζοντας ένα ιστορικό μυθιστόρημα πρέπει να έχουμε την ευκαιρία να βιώσουμε την ιστορία σαν κάτι πολύ μακρινό από τη δική μας εποχή. Η ιστορία αυτή θα πρέπει να μοιάζει με κάτι που έχει συμβεί πολλά χρόνια πριν αλλά μπορεί να αναβιώσει μέσα από την ανάγνωσή μας. Στόχος είναι ο αναγνώστης να αποκτήσει την αίσθηση ότι ζει τα γεγονότα τα οποία διαβάζει και ότι συμμετέχει σε αυτά, παρά το γεγονός ότι έχουν συμβεί πολλά χρόνια πριν. Τα γεγονότα αυτά πρέπει να έχουν σημασία τόσο για τους κεντρικούς ήρωες όσο και για την αφήγηση (Abrams, 2005).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των ιστορικών μυθιστορημάτων είναι τα πρόσωπα. Τα ιστορικά πρόσωπα απαρτίζουν το μυθιστόρημα και συνδυάζονται με στοιχεία του μυθιστορηματικού είδους (Πολίτη, 2004). Η παρουσία κεντρικών ηρώων, που αποτελούν σημαντικό κομμάτι της ιστορίας, καθώς και ο συγκεκριμένος τόπος και χρόνος επισημαίνονται και από την Schabert (1981). Ο τόπος μάλιστα πρέπει να ρεαλιστικός για να φαίνεται ότι το μυθιστόρημα στηρίζεται τόσο στην ιστορία όσο και σε έναν τόπο γεωγραφικά προσδιορισμένο (Μητροφάνης, 2001).

Για να χαρακτηριστεί επιτυχές ένα ιστορικό μυθιστόρημα πρέπει να συγκεντρώνει δύο βασικές προϋποθέσεις. Η πρώτη είναι το ιστορικό πνεύμα από το οποίο πρέπει να διακατέχεται ολόκληρο το μυθιστόρημα και το δεύτερο είναι η δημιουργική φαντασία (Σαχίνης, 1981). Αυτά τα δύο αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά ενός ιστορικού μυθιστορήματος, διότι αφενός μέσα από τη φαντασία μπορεί ο συγγραφέας να αναπλάσει την ιστορία και να την αναπαραστήσει και αφετέρου εάν δεν έχει μελετήσει τα ιστορικά γεγονότα δε μπορεί να αποτυπώσει με το σωστό τρόπο την ιστορία (Σαχίνης, 1981). Άλλωστε, το ιστορικό μυθιστόρημα αφορμάται από τα ιστορικά γεγονότα αλλά δεν παύει να συνδυάζεται με στοιχεία πλασματικά, του μύθου. Η ιστορική πλευρά είναι η βασική για να μπορεί να γραφτεί ένα ιστορικό μυθιστόρημα και να χαρακτηριστεί ιστορικό. Ένας συγγραφέας πρέπει να κατέχει ιστορικές γνώσεις και με την καταγραφή τους να διευρύνει τις γνώσεις του αναγνώστη (Σαχίνης, 1981).

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά που επισημαίνονται από όλους τους κριτικούς και συγγραφείς, τα βασικά στοιχεία ενός ιστορικού μυθιστορήματος είναι τα

ιστορικά πρόσωπα, τα γεγονότα και η εποχή. Με βάση αυτά πλάθεται ένα ιστορικό μυθιστόρημα και αποτελούν τα σημεία στα οποία εστιάζει ο αναγνώστης. Μπορεί μέσα από την ανάγνωση να εμπλουτίσει τις γνώσεις του σχετικά με διάφορες ιστορικές περιόδους και γεγονότα, να γνωρίσει πρόσωπα που είναι σημαντικά για μια συγκεκριμένη εποχή και που στο πρόσωπό τους συγκεντρώνονται όλα τα χαρακτηριστικά της εποχής. Τα πρόσωπα αυτά αντιπροσωπεύουν την κοινωνία τους.

Επίσης, τονίζεται ότι ένα ιστορικό μυθιστόρημα συνδυάζει δύο λόγους, τον ιστορικό και το λόγο της μυθιστορηματος (Πολίτη, 2004). Μύθος και ιστορία διαπλέκονται για να δημιουργήσουν ένα ανάγνωσμα που δεν θα γεμίσει τον αναγνώστη μόνο με ιστορικές γνώσεις, αλλά μέσα από την αφήγηση μιας ιστορίας θα συνδυάσει τον αφηγηματικό λόγο με τον ιστορικό και θα εμπλουτίσει τις γνώσεις του σχετικά με διάφορα γεγονότα.

1.3 Αρχές του ιστορικού μυθιστορήματος

Το ιστορικό μυθιστόρημα ξεκινά από την Αγγλία και γρήγορα επεκτείνεται σε ολόκληρο τον κόσμο. Η επίδρασή του εξαπλώνεται σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, όπως είναι η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ισπανία καθώς και στην Αμερική, την Ιαπωνία, τον Καναδά (Ντενίση, 1994). Γρήγορα επεκτείνεται και στην Ελλάδα. Καθώς πολλοί συνδέουν το ελληνικό ιστορικό μυθιστόρημα με το ρομαντισμό (1830-1880), υπάρχουν ενδείξεις που οδηγούν ότι το ελληνικό μυθιστόρημα είχε ως πρότυπό του τον Walter Scott (Ντενίση, 1994). Ο Beaton (1996) θεωρούσε ως κύριο εκφραστή του συγκεκριμένου είδους μυθιστορήματος τον Scott. Ο Μητροφάνης (2001) υποστηρίζει ότι « αναμφίβολα» ο Scott θεωρείται ο πατέρας του ιστορικού μυθιστορήματος.

Ο Walter Scott καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια και σπούδασε νομικά στο Εδιμβούργο. Γοητευμένος από τη λαϊκή λογοτεχνία της Σκωτίας, επιδίωξε να διασώσει τις μπαλάντες και τους θρύλους της. Άρχισε να γίνεται γνωστός μέσα από τα αφηγηματικά ποιήματα, με θέμα την ιστορία της Σκωτίας. Ωστόσο, την πανευρωπαϊκή του φήμη τη χρωστά στα ιστορικά του μυθιστορήματα (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012). Ο Scott βασίστηκε στα ιστορικά « romances» των Γάλλων τον 17^ο αιώνα καθώς και σε γοτθικά μυθιστορήματα του 18^{ου} αιώνα. Είχε ως στόχο την ψυχαγωγία των αναγνωστών αλλά και τη μετάδοση ενός μέρους της ιστορίας (Πολίτη, 2004). Επίσης, επηρεασμένος από πρώιμα ιστορικά έργα του Walpole, της Lee και της Porter ξεκίνησε τη συγγραφή μυθιστορημάτων βασισμένος πάντα στις ιστορικές γνώσεις και σε μια περιπετειώδη μορφή (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012).

Το 1814 δημοσιεύει ανώνυμα το *Waverly*. Ακολουθούν πολλά ιστορικά μυθιστορήματα, όπως *Guy Mannering*, 1815 (*Ο Γουίς Μάννεριγκ*), *Ivanhoe*, 1819 (*Ιβανόης*), *The Bride of Lammermoor*, 1819 (*Η μνηστή του Λαμερμούρ*), *The Talisman*, 1825 (*Το φυλαχτό*), στα οποία αναπλάθει την ιστορία της Βρετανίας, αποτυπώνοντας τις καμπές της ιστορίας με τη χρήση ρεαλιστικών συμβόλων (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012). Ο Scott είχε στο επίκεντρό του την ιστορία, κάτι που σε συνδυασμό με τη χρήση των ιστορικών πηγών που θεώρησε χρήσιμες για την μυθιστορηματική πλοκή, βοήθησε στην παραγωγή των ιστορικών του μυθιστορημάτων (Μητροφάνης, 2001).

Ο Scott δεν περιορίζει την ιστορία του σε συγκεκριμένες τάξεις. Περιλαμβάνει στα μυθιστορήματά του όλες τις κοινωνικές τάξεις, λαϊκές και αστικές (Πολίτη, 2004). Σύμφωνα με τον Σαχίνη (1981), ο Scott έδωσε στα μυθιστορήματά του την εντύπωση που δημιουργείται στον αναγνώστη ότι ζει την εποχή την οποία μελετά και όλο αυτό δημιουργείται από την ατμόσφαιρα του μύθου, την περιγραφή των τοπίων και των ηθών αλλά και του χρόνου της ιστορίας. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ιστορικού μυθιστορήματος του Scott είναι ότι συνδυάζει το ρομαντικό στοιχείο με το ρεαλιστικό (Πολίτη, 2004). Το ρομαντικό στοιχείο κατέχει κεντρική θέση στο παρελθόν αλλά οι λεπτομέρειες και η καταγραφή των προσώπων είναι γραμμένα με ρεαλιστική σκοπιά (Σαχίνης, 1981).

Ο Scott δεν ήταν ο μοναδικός που ασχολήθηκε με την συγγραφή ιστορικών μυθιστορημάτων. Όπως αναφέρεται στο Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2012), τη δεκαετία του 1830 ξεκινά τη συγγραφή ιστορικών μυθιστορημάτων ο Edward Bulwer Lytton (1803 – 1873), ο οποίος βασίζεται στην ιστορική ακρίβεια των γεγονότων, στη λεπτομερειακή ανάλυση της εποχής και στην κυριαρχία της οπτικής του ιστοριογράφου παρά του μυθιστορηματικού στοιχείου.

Μία σύγχρονη οπτική των ιστορικών μυθιστορημάτων, με βάση το ρεαλισμό, παρουσιάζεται από τον William Makepeace Thackeray (1811), με έργα όπως *The History of Henry Esmond*, (1852) και από τον Leo Tolstoy (1828) (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012). Συνεχιστές του κλασικού ιστορικού μυθιστορήματος είναι ο Balzac (1799), ο Flaubert (1821) και ο Dickens (1812) (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012). Παρ' όλα αυτά ο Scott είναι αυτός που άνοιξε το δρόμο για τη δημιουργία ενός μυθιστορηματικού είδους που χαρακτηρίζεται από ιστορικές και ιδεολογικές προοπτικές (Πολίτη, 2004).

1.4 Ελληνικό ιστορικό μυθιστόρημα

Το ιστορικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα θεμελιώνεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, την εποχή του ρομαντισμού. Κύριος εμπνευστής, όπως έχει ήδη αναφερθεί, είναι ο Άγγλος συγγραφέας, Walter Scott (Ντενίση, 1994). Τα έργα του αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για πολλούς συγγραφείς στην Ελλάδα. Η δεκαετία του 1840 αποτελεί ορόσημο για την μετάφραση πολλών μυθιστορημάτων του Scott και ανοίγει το δρόμο για τις μεταφράσεις που θα γίνουν στον ελληνικό χώρο (Ντενίση, 1994).

Ο Σαχίνης (1981) κάνει διάκριση των ιστορικών μυθιστορημάτων που γεννήθηκαν στον ελλαδικό χώρο σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη αποτελείται από μυθιστορήματα που ενδιαφέρονται για το παρελθόν και τα ιστορικά γεγονότα, ενώ η δεύτερη είναι τα μυθιστορήματα που χαρακτηρίζονται από την έκφραση των συναισθημάτων που έχουν σκοπό τη συγκίνηση (Σαχίνης, 1981). Με την πρώτη κατηγορία μυθιστορημάτων έχουν καταπιαστεί οι περισσότεροι Έλληνες συγγραφείς.

Ένα θέμα που προκύπτει είναι πότε ξεκινά η συγγραφή των ιστορικών μυθιστορημάτων στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2012) το ιστορικό μυθιστόρημα δεν ξεκινά με τη συγγραφή μυθιστορημάτων την περίοδο του 1830. Ξεκινά το 1850 με την συγγραφή των μυθιστορημάτων "Ο αυθέντης του Μορέως" (1850), του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή, που διαθέτει κοινά γνωρίσματα με τον *Ιβανόη*, καθώς και *Η ηρωίς της ελληνικής επανάστασεως* (1861), του Στέφανου Ξένου (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012). Σύμφωνα με τη Ντενίση (1994), την περίοδο 1830 – 1880 γράφονται δεκατέσσερα ιστορικά μυθιστορήματα, με αντιπροσωπευτικά του Εμμανουήλ Ροΐδη *Πάπισσα Ιωάννα* (1866), *Λουκής Λάρας* (1879) του Βικέλα, *Η ηρωίς της ελληνικής επανάστασεως* (1861) του Στέφανου Ξένου (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012).

Την επιρροή του Scott στον ελλαδικό χώρο αποδέχονται πολλοί κριτικοί της λογοτεχνίας. Ο Βουτιερίδης (1976) υποστηρίζει ότι το ιστορικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα, το οποίο οριοθετεί από το 1850 και έπειτα, έχει επιρροές από ρομαντικούς ξένους μυθιστοριογράφους, όπως ο Walter Scott. Ο Φουριώτης (1953) υποστηρίζει την άποψη του Βουτιερίδη θεωρώντας τον Scott ως την κύρια μορφή έμπνευσης των Ελλήνων συγγραφέων. Ο Σαχίνης (1981) αποδέχεται την επιρροή του Scott στον ελλαδικό χώρο που άνοιξε το δρόμο για τη δημιουργία του ιστορικού μυθιστορήματος.

Από την επιρροή των μυθιστορημάτων του Scott δεν ξέφυγαν πολλοί λογοτέχνες. Ανάμεσα σε αυτούς είναι και ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, όπως φαίνεται από την πρώτη περίοδο της δημιουργίας των μυθιστορημάτων του (Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, 2012). Η άποψη αυτή έρχεται σε αντίθεση με την άποψη μιας ομάδας κριτικών οι οποίοι δεν βλέπουν την επίδραση του Scott σε έργα του Παπαδιαμάντη αλλά κυρίως σε έργα του Ραγκαβή και του Ξένου. Οι Παναγή & Λαμπαρίδου (1987) θεωρούν ότι αυτοί που επηρεάζονται περισσότερο από τον Scott είναι ο Εμμανουήλ Ροΐδης με την *Πάπισσα Ιωάννα* και ο Βικέλας με το έργο του *Λουκής Λάρας*. Ο Beaton (1996) αναφέρει ότι το ιστορικό μυθιστόρημα αποτελεί την έναρξη της νεοελληνικής πεζογραφίας και πρόκειται για ένα είδος που έφτασε από τη Δυτική Ευρώπη, με κύριο εκφραστή τον Scott.

Είναι σαφές ότι το ιστορικό μυθιστόρημα επηρέασε πολλούς συγγραφείς και διαδόθηκε γρήγορα στην Ελλάδα έχοντας για πρότυπο είτε τον Scott ή κάποια άλλα ξένα μυθιστορήματα με ιστορικό περιεχόμενο αποτελώντας ένα είδος κυρίαρχο στην ελληνική πεζογραφία. Η άποψη του Τερζάκη (1933) περί ιστορικού ως το πρώτο είδος μυθιστορήματος που καλλιεργήθηκε στην Ελλάδα, επεκτείνεται από άλλους κριτικούς (Ντενίση, 1994). Ωστόσο, υπάρχουν και αυτοί που υποστηρίζουν ότι το ιστορικό μυθιστόρημα δεν είχε την ανταπόκριση από την πλευρά των συγγραφέων αλλά αυτό που τους έδωσε έμπνευση ήταν ο αγώνας του '21, που είχε ως αποτέλεσμα να γραφτούν κυρίως ποιήματα και όχι τόσο μυθιστορήματα (Μιχαλόπουλος, 1948, όπ. αναφ. Ντενίση, 1994). Με τον έναν ή τον άλλο τρόπο τα ιστορικά μυθιστορήματα που γράφτηκαν στον ελλαδικό χώρο είναι πολλά.

Έχει αναφερθεί ότι το ελληνικό ιστορικό μυθιστόρημα σχετίζεται με την περίοδο του ρομαντισμού. Αυτό συμβαίνει γιατί σύμφωνα με την άποψη του Σαχίνη (1981) το ιστορικό μυθιστόρημα θεωρείται ρομαντικό επειδή το ρομαντικό μυθιστόρημα έχει ιστορικά ενδιαφέροντα. Από την άποψη αυτή κατανοούμε ότι η θεματολογία ενός ιστορικού μυθιστορήματος ταιριάζει με τη θεματολογία ενός ρομαντικού μυθιστορήματος και το αντίστροφο. Το ρομαντικό μυθιστόρημα άλλωστε, σύμφωνα με την άποψη της Ντενίση (1994,) περιέχει ιστορικές αναφορές. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι ορισμένοι κριτικοί συνέδεσαν το ιστορικό μυθιστόρημα με το ρομαντικό αλλά κάποιοι από αυτούς θεωρούσαν ότι το ρομαντικό μυθιστόρημα δεν μπορεί να συνδεθεί με το ιστορικό (Ντενίση, 1994).

Ωστόσο, η περίοδος 1830 – 1880, που αποτελεί και την περίοδο του ρομαντισμού, είναι μια εποχή που έχει παράξει πολλά ιστορικά μυθιστορήματα. Τα μυθιστορήματα αυτά εμπνέονται από σημαντικά γεγονότα όπως είναι η Τουρκοκρατία, η Φραγκοκρατία και κυρίως η επανάσταση του 1821 (Σαχίνης, 1981). Η συγγραφή όμως των ιστορικών μυθιστορημάτων συνεχίζεται και τις επόμενες δεκαετίες και επεκτείνεται μέχρι τον 20ό αιώνα. Αυτό συμβαίνει γιατί κατά τη διάρκεια όλων αυτών των χρόνων υπήρξαν πολλά γεγονότα που σημάδεψαν την ελληνική ιστορία και ενέπνευσαν ορισμένους λογοτέχνες να καταπιαστούν με αυτά.

Σύμφωνα με την Αποστολίδου (2004) στην ελληνική πεζογραφία διακρίνονται τρεις ομάδες ιστορικών μυθιστορημάτων. Η πρώτη είναι η περίοδος του 19^{ου} αιώνα, που συνδέεται με την εποχή του ρομαντισμού. Είναι μια περίοδος που έχει παράξει ογκώδη ιστορικά μυθιστορήματα που «επιδιώκουν να θεμελιώσουν μια εθνική πεζογραφία, η οποία συνδυάζει το τερπνόν μετά του ωφελίμου» (Αποστολίδου, 2004:324). Εμπνέονται, όπως και όλα τα ιστορικά μυθιστορήματα, από γεγονότα που ανήκουν σε μια παρελθούσα εποχή. Η δεύτερη κατηγορία είναι αυτή του 20ού αιώνα, που η παρουσία τους γίνεται έντονη στη γενιά του '30 και μετά το 1985 (Αποστολίδου, 2004). Η τρίτη κατηγορία είναι τα μυθιστορήματα που εμπνέονται από ιστορικά γεγονότα που αποτελούν το σύγχρονο παρόν, υπερισχύει ωστόσο το ιστορικό στοιχείο (Αποστολίδου, 2004). Οι περισσότεροι μυθιστοριογράφοι που εμπνέονται από αυτά τα γεγονότα είναι αυτοί που τα έζησαν προσωπικά και ασχολούνται με την καταγραφή τους για να τα κρατήσουν ζωντανά στη μνήμη τους και να τα μεταφέρουν και στους υπόλοιπους ανθρώπους (Beaton, 1996).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα ιστορικά γεγονότα ενέπνευσαν πολλούς να γράψουν όχι μόνο ιστορικά μυθιστορήματα που απευθύνονται στην εφηβική ηλικία και την ενήλικη ζωή. Γράφτηκαν και πολλά παιδικά βιβλία με ιστορικό περιεχόμενο καθώς και παιδικά παραμύθια. Σύμφωνα με τον Μητροφάνη (2001) όλα τα μυθιστορήματα που απευθύνονταν σε ενήλικες και γράφτηκαν τον 19^ο αιώνα είναι πολύ κοντά με την παιδική λογοτεχνία. Ωστόσο, οι μεταφράσεις των έργων του Scott που απευθύνονταν στην παιδική ηλικία ήταν περισσότερες από τα μυθιστορήματα που γράφτηκαν από Έλληνες συγγραφείς (Μητροφάνης, 2001).

Τον δρόμο για την παιδική λογοτεχνία ανοίγει η Πηνελόπη Δέλτα. «Με το μυθιστόρημα *Για την Πατρίδα* εγκαινιάζει το 1909 μια σειρά ιστορικών μυθιστορημάτων στην παιδική και νεανική λογοτεχνία του 20ού αιώνα, καθορίζοντας

και επισκιάζοντας αργότερα όλους όσοι έγραψαν ιστορικό μυθιστόρημα» (Μητροφάνης, 2001: 48). Η Πηνελόπη Δέλτα δημοσιεύει επίσης τα έργα *Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου* (1911), *Τα μυστικά του Βάλτου* (1937). Πρόκειται για ιστορικά μυθιστορήματα που απευθύνονται στην παιδική και νεανική ηλικία. Η Πηνελόπη Δέλτα μέσα από τις περιπέτειες των παιδιών και των νέων καταφέρνει να παρουσιάσει την ιστορική γνώση και τα ιστορικά γεγονότα στο νεανικό αναγνωστικό κοινό (Σπανάκη, 2004). Ήταν αυτή που άνοιξε το δρόμο για την συγγραφή ιστορικών μυθιστορημάτων που θα απευθύνονται σε παιδικό και νεανικό κοινό και κατόρθωσε να δημιουργήσει αναγνώσματα που θεωρήθηκαν απαραίτητα για όλες τις γενιές των Ελλήνων (Σπανάκη, 2004). Μέχρι και σήμερα η διδασκαλία των μυθιστορημάτων αυτών αποτελεί μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Με βάση όλα τα παραπάνω στοιχεία γίνεται φανερό ότι το ιστορικό μυθιστόρημα αποτελεί ένα λογοτεχνικό είδος που αναπτύχθηκε αρκετά από τον 19^ο αιώνα και συνεχίζεται να αναπτύσσεται ακόμα και σήμερα. Δεν απευθύνεται μόνο σε ενήλικες αλλά και σε παιδιά. Στα Ανθολόγια του δημοτικού συναντάμε πολλά κείμενα που αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα. Προχωρώντας, φτάνουμε στην εκπαιδευτική βαθμίδα του γυμνασίου και του λυκείου, όπου συναντάμε αποσπάσματα ιστορικών μυθιστορημάτων που υπάρχουν στο σχολικό εγχειρίδιο του μαθήματος της λογοτεχνίας. Η λογοτεχνία αποτελεί ένα μάθημα που έχει ενταχθεί εδώ και χρόνια στο Αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων και διδάσκεται από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και φτάνει μέχρι την εκπαιδευτική βαθμίδα του Λυκείου με σκοπό να δημιουργήσει δια βίου αναγνώστες (Αποστολίδου, 2004).

2. Διδασκαλία της λογοτεχνίας

2.1 Η λογοτεχνία στο σχολείο

«Κεντρικός σκοπός του σχολείου είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, δηλαδή η ταυτόχρονη καλλιέργεια των γνωστικών ικανοτήτων, του συναισθηματικού κόσμου και της κοινωνικότητάς του» (Αποστολίδου, 2004:69). Τα μαθήματα που εντάσσονται στο σχολικό πρόγραμμα, σε συνδυασμό με τις προσπάθειες των εκπαιδευτικών να μεταδώσουν τη νέα γνώση στους μαθητές, προσπαθώντας να τους εμφυσήσουν αξίες και πρότυπα, συντελούν στην πραγματοποίηση των παραπάνω στόχων. Ανάμεσα στα μαθήματα του σχολείου βρίσκεται και η Νεοελληνική Λογοτεχνία, είτε ως αυτόνομο μάθημα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είτε μέσα από τη διδασκαλία των Ανθολογίων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Κύριος στόχος της διδασκαλίας της λογοτεχνίας είναι «η κριτική αγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό». Η λογοτεχνία, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών 2011, λαμβάνεται ως ένα φαινόμενο το οποίο χαρακτηρίζεται από την ιστορικότητα του συγγραφέα, του κειμένου αλλά και των αναγνωστών. Ξεκινώντας τη διδασκαλία της λογοτεχνίας με βάση το παρόν, οι μαθητές μέσα από ένα λογοτεχνικό έργο μπορούν να οικοδομήσουν την ταυτότητά τους γνωρίζοντας την ιστορία τους και όλα όσα επηρέασαν τον πολιτισμό τους για να διαμορφωθεί η σημερινή κοινωνία, να κατανοήσουν τις αξίες που επικρατούσαν τότε και να τις συγκρίνουν με τις σημερινές. Μέσα από τη διαδικασία αυτή θα μπορέσουν να αναπτύξουν κριτική αντίληψη και να αντιμετωπίσουν με κριτική ματιά τις πολιτισμικές παραδόσεις, τις αξίες και τα ήθη που επικρατούν σε κάθε κοινωνία, οποιαδήποτε εποχή.

Γενικά, η επαφή του παιδιού με τα λογοτεχνικά κείμενα δεν είναι μεγάλη και συνήθως πραγματοποιείται μετά από την πίεση του εκπαιδευτικού μέσω του μαθήματος της λογοτεχνίας. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια γίνονται αλλαγές στον τρόπο διδασκαλίας της λογοτεχνίας. Αυτό που επιδιώκεται είναι οι μαθητές, μέσα από τη μελέτη λογοτεχνικών έργων, να συνειδητοποιήσουν ότι ένα λογοτεχνικό κείμενο δεν είναι αποκομμένο από την ανθρώπινη εμπειρία, αλλά βασίζεται σε αυτή και συνδέεται μαζί της. Τα θέματα των λογοτεχνικών κειμένων άλλωστε αφορμώνται από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων (Καλογήρου, 2007). «Το λογοτεχνικό κείμενο εξωτερικεύει την αισθητική εμπειρία του δημιουργού, ο οποίος, με φαντασία και λόγο, εκφράζει ατομικές, ψυχικές καταστάσεις, προσωπικά βιώματα, αλλά και

κοινωνικούς προβληματισμούς» (Καλογήρου, 2007:31). Μέσα από την ανάγνωση οι μαθητές θα συνειδητοποιήσουν ότι ο κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται διαφορετικά την κοινωνική, ιστορική και πολιτισμική εμπειρία. Γι' αυτό και την αποτυπώνει με τον δικό του τρόπο, ο οποίος διαφαίνεται μέσα στο έργο.

Η λογοτεχνία, επίσης, συντελεί στη δημιουργία μιας ενότητας αναγνωστών οι οποίοι θα αισθάνονται την ανάγκη να διαβάζουν βιβλία (Πρόγραμμα Σπουδών, 2011). Η Αποστολίδου (2004) έχει διατυπώσει την ίδια άποψη υποστηρίζοντας ότι είναι πρωταρχικό ζητούμενο της διδασκαλίας της λογοτεχνίας να δημιουργήσει δια βίου αναγνώστες. Οι μαθητές θα αναζητούν το βιβλίο, θα το αντιμετωπίζουν ως συντροφιά και μέσο χαλάρωσης, σε συνδυασμό πάντα με την απόκτηση γνώσεων.

Όλοι οι παραπάνω στόχοι μπορούν να πραγματοποιηθούν ήδη από τις πρώτες τάξεις της εκπαίδευσης, συγκεκριμένα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στη διάρκεια αυτών οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη λογοτεχνία, μέσω της διδασκαλίας των Ανθολογίων, που εντάσσονται στο σχολικό πρόγραμμα του δημοτικού. Ξεκινώντας λοιπόν από τις μικρές κιόλας τάξεις, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με λογοτεχνικά κείμενα, διεγείρουν τη φαντασία τους, τη δημιουργικότητά τους, την αισθητική τους καλλιέργεια και αποκτούν συντροφιά ένα λογοτεχνικό κείμενο.

Ωστόσο, η διδασκαλία των Ανθολογίων περιορίζεται απλά σε ένα σχολικό εγχειρίδιο, με προκαθορισμένη ύλη και κείμενα που πρέπει να διαβαστούν. Περιορίζουν, μέσω των ερωτήσεων που υποβάλλουν, την ελεύθερη έκφραση των μαθητών και την ανάληψη πρωτοβουλιών από την πλευρά των εκπαιδευτικών. Επίσης, η παιδαγωγική τους προοπτική διέπεται από αρχές του κειμενισμού και της λογοτεχνικής ερμηνευτικής. Όλα αυτά περιορίζουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών και δεν τους δίνουν χώρο να ερμηνεύσουν οι ίδιοι με την κριτική τους αντίληψη το νόημα κάθε λογοτεχνικού έργου, παρά την προσπάθεια του Νέου Προγράμματος Σπουδών του 2011, που στοχεύει στην αυτενέργεια των μαθητών κατά τη μαθησιακή διαδικασία (Ακριτόπουλος, 2015). Η συμβατότητα με τη στοχοθεσία, τη μεθοδολογία και όλα όσα ορίζονται από το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία των Ανθολογίων είναι μικρή έως και ελάχιστη (Ακριτόπουλος, 2015).

Αυτό που προτείνεται τα τελευταία χρόνια μέσα από το Πρόγραμμα Σπουδών του 2011 είναι η διδασκαλία ποικίλων κειμένων, μικρών και μεγάλων, χωρισμένα σε

ενότητες και εμπλουτισμένα με διάφορες δραστηριότητες. Μπορεί επίσης να διδαχθούν και ολόκληρα μυθιστορήματα τα οποία μπορούν να επιλεγούν από τους ίδιους τους μαθητές ή και τους εκπαιδευτικούς. Η μέθοδος αυτή προτείνεται για τις μεγάλες τάξεις του δημοτικού και για όλες τις τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Χαρακτηρίζεται από πλήθος δραστηριοτήτων που θα κάνει πιο ευχάριστη τη διαδικασία μάθησης.

Τα τελευταία χρόνια όλα τα μαθήματα, ανάμεσα στα οποία είναι και η Νεοελληνική Λογοτεχνία, στοχεύουν όχι στη μετάδοση στείρων γνώσεων, αλλά στη δημιουργία μιας ευχάριστης μαθησιακής διαδικασίας η οποία αποσκοπεί και στην καλλιέργεια αξιών και αρχών, όπως είναι η ισονομία, ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, η συνεργασία, ο διάλογος και η ελεύθερη έκφραση. Το μάθημα της Λογοτεχνίας συμβάλλει σε όλα αυτά και αποτελεί από μόνο του ένα από τα πιο ελκυστικά μαθήματα που είναι ενταγμένα στην εκπαίδευση και το ελληνικό σχολείο (Αποστολίδου, 2004). Οι προσπάθειες μάλιστα των εκπαιδευτικών για να το κάνουν ακόμη πιο ενδιαφέρον και ελκυστικό στους μαθητές και να επιτύχουν όλους τους παραπάνω στόχους είναι πολλές. Εμπλουτίζουν τη διδασκαλία τους με δραστηριότητες που προωθούν την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, το διάλογο, την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών. Όλα αυτά μπορούν πλέον να διαμορφωθούν από τις μικρές κιόλας ηλικίες και να ακολουθούν τους μαθητές στην πορεία της ζωής τους. Θα μάθουν να συνεργάζονται με άλλα άτομα, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να εκφράζουν ελεύθερα την άποψή τους, σεβόμενοι πάντα και την αντίθετη άποψη.

2.2 Η διδασκαλία της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Από τα αρχαιότερα ακόμη χρόνια συναντάται η παιδική λογοτεχνία. Κυριαρχεί από το 1880 και έπειτα. Σύμφωνα με τον Ακριτόπουλο, η επικράτηση του δημοτικισμού συνέβαλε στη στροφή προς τη λογοτεχνία. Δημιουργήθηκαν από πολύ παλιά, έργα που απευθύνονταν σε παιδιά. Τέτοιου είδους έργα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση προκειμένου οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με τη λογοτεχνία από μικρή κιόλας ηλικία.

Αυτό που δεν πρέπει ωστόσο να ξεχνάμε είναι ότι τα ενδιαφέροντα των μαθητών δεν είναι ίδια σε όλες τις ηλικίες. Η Μοντεσσόρι στο " Παιδαγωγικό Μανιφέστο " (1986) επισημαίνει ότι η εκπαίδευση πρέπει να λαμβάνει υπόψη ότι τα ενδιαφέροντα των μαθητών αλλάζουν από ηλικία σε ηλικία και κάτι που ενδιαφέρει τον μαθητή σε μια συγκεκριμένη ηλικία δε σημαίνει ότι θα τον ενδιαφέρει και σε μια άλλη. Γι' αυτό και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προσαρμόζουν το μάθημα ανάλογα με τα ενδιαφέροντα, τις προτιμήσεις και τους προβληματισμούς των παιδιών.

Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση λοιπόν, που αποτελεί και τη βαθμίδα εκπαίδευσης με την οποία ασχολείται η παρούσα εργασία, τα πράγματα αλλάζουν και οι εκπαιδευτικοί έχουν να αντιμετωπίσουν τις μεγαλύτερες απαιτήσεις των μαθητών της ηλικίας 12-15 ετών, οι οποίοι αναζητούν κάτι ιδιαίτερα ενδιαφέρον. Ωστόσο, το σχολικό εγχειρίδιο του μαθήματος της λογοτεχνίας ακολουθούσε μέχρι πριν λίγα χρόνια μια ιστορική διάταξη της ύλης, με αποσπάσματα έργων καθώς και με παρουσίαση και παράταξη του διδακτικού υλικού.

Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών 2011, έχουν ενταχθεί στη διδασκαλία καινούργιες μέθοδοι, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των σημερινών μαθητών που αποτελούν τους αναγνώστες. Οι μέθοδοι αυτοί σχετίζονται με τη χρήση των ΤΠΕ, με τις οποίες οι μαθητές στις μέρες μας είναι αρκετά εξοικειωμένοι, την προώθηση της ενεργητικής συμμετοχής των μαθητών καθώς και τη συγγραφή από τους ίδιους πρωτότυπων κειμένων, δηλαδή τη δημιουργική γραφή. Μέσα από μεθόδους διδασκαλίας, όπως είναι η ομαδοσυνεργατική μέθοδος, η μέθοδος project, η δραματοποίηση, τα παιχνίδια ρόλων, η παρουσίαση βιβλίων, λ.χ μυθιστορημάτων, οι εκπαιδευτικοί έχουν κατορθώσει να φέρουν τους μαθητές σε μια πιο άμεση επαφή με τα διάφορα λογοτεχνικά είδη. Οι διδακτικές αυτές πρακτικές δίνουν προτεραιότητα στον

επικοινωνιακό χαρακτήρα της εκπαίδευσης και επιδιώκουν την ενεργή συμμετοχή των μαθητών και την έξαψη του ενδιαφέροντός τους (Δημητριάδου, 2016).

Επιδιώκουν επίσης την εξοικείωση των μαθητών με διαφορετικά είδη λογοτεχνίας, που υπάρχουν στο σχολικό εγχειρίδιο και όχι μόνο, καθώς και την κατανόηση των στόχων αλλά και των αναγκών που εξυπηρετεί κάθε λογοτεχνικό είδος (Πρόγραμμα Σπουδών, 2011). Μέσα από τις μεθόδους αυτές ενισχύεται η ενεργητική μάθηση, ενεργοποιούνται και οι πιο αδιάφοροι μαθητές, λαμβάνονται υπόψη τα ενδιαφέροντά τους και καλλιεργείται η συνεργασία και η ομαδικότητα. Πραγματοποιείται, τέλος, η προσπάθεια να απεξαρτητοποιηθεί η διδασκαλία της λογοτεχνίας από την πρακτική της μονόωρης διδασκαλίας και η σπασμωδική ανάγνωση έργων, που δε δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να έρθουν σε μια πιο άμεση επαφή με τα διάφορα λογοτεχνικά είδη και τις θεματικές που αυτά πραγματεύονται.

Το Πρόγραμμα Σπουδών 2011 προτείνει τη διδασκαλία της λογοτεχνίας μέσα από θεματικές ενότητες. Πραγματοποιείται μέσω ομοειδών κειμένων και διαρκεί μεγάλο χρονικό διάστημα (Ακριτόπουλος, 2015). Οι θεματικές ενότητες σχετίζονται με όλα τα είδη λογοτεχνίας. Η διδασκαλία θεματικών ενοτήτων περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που αναφέρθηκαν παραπάνω, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της ανάπτυξης της αυτενέργειας των μαθητών και της καλλιέργειας των κριτικών ικανοτήτων τους.

Όλες αυτές οι μέθοδοι διδασκαλίας του μαθήματος της λογοτεχνίας θέτουν στο επίκεντρο τους μαθητές και δημιουργούν μια ευχάριστη διδακτική διαδικασία η οποία προωθεί την ενεργό συμμετοχή των ίδιων των μαθητών. Άλλωστε αυτό που είναι αναγκαίο στις μέρες μας είναι να διαμορφωθεί μια διαδικασία ανάγνωσης μέσα στην τάξη, στην οποία όλοι οι μαθητές θα συμμετέχουν ενεργά (Καπλάνη & Κουντουρά, 2004). Προωθείται επομένως η συνεργασία και η αυτενέργεια και δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να έρθουν σε επαφή με ολόκληρα λογοτεχνικά έργα και όχι μόνο με ένα μέρος αυτών καθώς και να απολαύσουν τη μαθησιακή διαδικασία.

Η ανάγνωση ολόκληρων λογοτεχνικών βιβλίων φέρνει σε άμεση επαφή τους μαθητές με ένα έργο και βοηθά στην ολοκληρωμένη προσέγγιση οποιουδήποτε λογοτεχνικού είδους, ανάμεσα στα οποία βρίσκεται και το ιστορικό μυθιστόρημα, με τη διδασκαλία του οποίου καταπιάνεται η παρούσα εργασία. Η διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος στα σενάρια που προτείνονται παρακάτω θα γίνει με την ανάγνωση

ολόκληρων βιβλίων και όχι με αποσπάσματα αυτών. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται η πραγματοποίηση όλων των παραπάνω στόχων οι οποίοι αποτελούν τους στόχους της διδασκαλίας της λογοτεχνίας.

3. Η διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος στο Γυμνάσιο

Μελετώντας το σχολικό εγχειρίδιο του μαθήματος "Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας" που διδάσκεται σε όλες τις τάξεις του γυμνασίου, διαπιστώνει κανείς ότι μεγάλο μέρος των κειμένων που παρατίθενται στο βιβλίο αυτό είναι αποσπάσματα από μεγάλα ιστορικά μυθιστορήματα. Κάποια από αυτά καταπιάνονται με ιστορικά γεγονότα, όπως είναι η επανάσταση του 1821, άλλα με σύγχρονα γεγονότα όπως είναι ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και κάποια άλλα με ιστορικά γεγονότα του 20ού αιώνα, όπως είναι η Μικρασιατική Καταστροφή. Αναφέρω ενδεικτικά κάποια από αυτά: " Από το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ " (Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ), Άννα Φρανκ, " Όταν πρωτοκατέβηκα στη Σμύρνη" (Ματωμένα Χώματα), Διδώ Σωτηρίου, " Η επιστροφή του Αντρέα" (Γαλήνη), Ηλίας Βενέζης, " Η μεταμφίεση" (Ελένη ή ο Κανένας), Ρέα Γαλανάκη, " Ο Κρητικός – Η Πολιτεία", Παντελής Πρεβελάκης. Σημείο αναφοράς είναι μια συγκεκριμένη χρονολογική περίοδος που χαρακτηρίζεται από σημαντικά ιστορικά γεγονότα. Πηγή έμπνευσης αποτελούν και ορισμένα πρόσωπα της εποχής που μέσα από τις πράξεις τους κατόρθωσαν να μείνουν στην ιστορία.

Οι μαθητές λοιπόν, ανάμεσα σε όλα τα άλλα λογοτεχνικά είδη με τα οποία έρχονται σε επαφή, γνωρίζουν και το ιστορικό μυθιστόρημα. Ένα είδος λογοτεχνίας που ξεκίνησε από τον 19^ο αιώνα στην Ελλάδα και έγινε γρήγορα γνωστό (Ντενίση, 1994). Το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος δεν απευθύνεται μόνο σε έφηβους, ηλικίας 12-15 ετών, που θα μπορέσουν να κατανοήσουν πιο εύκολα τα νοήματά του. Η ιστορία, συνδυασμένη με τον αφηγηματικό λόγο και τον μύθο, έχει αποτελέσει αντικείμενο συγγραφής πολλών μυθιστορημάτων τα οποία απευθύνονται και σε παιδιά.

Σύμφωνα με τον Ακριτόπουλο, η πεντηκονταετία 1950–2000 χαρακτηρίζεται από το ιστορικό είδος μυθιστορήματος και χαρακτηρίζει τη θεματική της παιδικής λογοτεχνίας. Κάποιοι από τους εκπροσώπους του είδους αυτού είναι οι Άλκης Τροπαιάτης, *Κρυφό σχολειό* (1948), *Άγια νύχτα* (1970), *Στα χρόνια της σκλαβιάς* (1971), Γεωργία Ταρσούλη, *Δύο ελληνόπουλα στα χρόνια του Νέρωνα* (1966), Καλλιόπη Σφαέλου-Βενιζέλου, *Ο βοσκός και ο Ρήγας* (1968), Δημ. Γιάκος, *Τα σήμαντρα της Αγια-Σοφιάς* (1961), Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη, *Ο μικρός μπουρλοτιέρης* (1964)). Γίνεται λοιπόν φανερό ότι το ιστορικό είδος μυθιστορήματος δεσπόζει από την παιδική ακόμη λογοτεχνία και μπορεί να διδαχθεί και στο δημοτικό.

Η Πηνελόπη Δέλτα έχει αφήσει το στίγμα της στην παιδική λογοτεχνία με διάφορα ιστορικά μυθιστορήματα που διδάσκονται ακόμη και σήμερα στο σχολείο (Σπανάκη, 2004). Το εφηβικό ιστορικό μυθιστόρημα αναπτύσσεται και αυτό αποτελώντας σημαντικό τμήμα της εφηβικής λογοτεχνίας.

Οι μαθητές της ηλικίας των 12-15 ετών, μέσα από το σχολικό εγχειρίδιο και τη διδασκαλία της λογοτεχνίας ως μάθημα ενταγμένο στην εκπαιδευτική διαδικασία, έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν σε βάθος το συγκεκριμένο είδος μυθιστορήματος, που ονομάζεται ιστορικό μυθιστόρημα. Τα ιστορικά μυθιστορήματα πραγματεύονται ποικίλες ιστορικές περιόδους, με στρατηγικές προσέγγισης του παρελθόντος μέσα από τον μύθο. Οι μαθητές μπορούν να προσεγγίσουν έναν χώρο στον οποίο η ατομική εμπειρία συναντά τη συλλογική, ο μύθος διαπλέκεται με την ιστορία, οι αξίες της κοινωνίας επιδρούν και διαμορφώνουν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά (Αποστολίδου, 2004). Επίσης, θα συνειδητοποιήσουν τη σχέση που έχει η λογοτεχνία με την ιστορία.

Μελετώντας ιστορικά μυθιστορήματα γραμμένα σε διάφορες δεκαετίες, θα αντιληφθούν τη συνέχεια κάποιων θεμάτων, που στην προκειμένη περίπτωση είναι τα ιστορικά γεγονότα. Θα αντιληφθούν δηλαδή ότι τα γεγονότα που συνδέονται με διάφορες περιόδους της ιστορίας μας και αποτέλεσαν αντικείμενο καταγραφής αποτελούν ακόμη και στη σύγχρονη εποχή πηγή έμπνευσης και δημιουργίας. Επομένως, μπορούν να ανιχνεύσουν την επιβίωσή τους μέχρι και τη σημερινή εποχή.

Τα σημεία στα οποία επικεντρώνονται οι συγγραφείς ιστορικών μυθιστορημάτων και αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά στα οποία επικεντρώνονται και οι μαθητές κατά τη μελέτη αυτών, είναι η ανάπλαση της ιστορικής περιόδου, με έμφαση στα κύρια ή δευτερεύοντα πρόσωπα, τον τόπο, τους χαρακτήρες των ηρώων, τις καθημερινές συνήθειες και τη γλώσσα της κάθε εποχής (De Groot, 2009). Επίσης, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στα γεγονότα που επηρεάζουν τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά των ηρώων καθώς και στη γενικότερη αντίληψη που κυριαρχεί σχετικά με το παρελθόν και πως αυτό καθορίζει το παρόν και μέλλον (De Groot, 2009). Στη διδασκαλία ενός ιστορικού μυθιστορήματος στο Γυμνάσιο τα παραπάνω στοιχεία θεωρούνται πρωτεύοντα και πρέπει να τα εντοπίσουν οι μαθητές ώστε να κατανοήσουν πλήρως τα ιστορικά γεγονότα και τις πράξεις των χαρακτήρων που γνώρισαν μέσα από τα μυθιστορήματα. Επίσης, θα μπορέσουν με τον τρόπο αυτό να

προβληματιστούν σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στο σύγχρονο πολιτισμό, να συγκρίνουν παλιές με νέες αξίες και να αντιμετωπίσουν με κριτική διάθεση όλα όσα συμβαίνουν στη σημερινή κοινωνία και στον τρόπο με τον οποίο έχει διαμορφωθεί. Θα γνωρίσουν τέλος ιστορικές στιγμές τους τόπου τους οι οποίες θα διαφανούν μέσα από τον αφηγηματικό λόγο, συνδυασμένες με φανταστικά γεγονότα.

Η διδασκαλία των ιστορικών μυθιστορημάτων στη συγκεκριμένη βαθμίδα εκπαίδευσης μπορεί να γίνει πλέον με διάφορες μεθόδους και προσεγγίσεις, όπως προτείνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών 2011. Η διδασκαλία τους επομένως μπορεί να πραγματοποιηθεί τόσο με τη μορφή project όσο και με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας. Με τις συγκεκριμένες μεθόδους οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να μελετήσουν και να προσεγγίσουν ολόκληρα ιστορικά μυθιστορήματα και όχι μόνο μικρά αποσπάσματα αυτών. Θα συμμετέχουν ενεργά στη μάθηση, θα αναπτύξουν την αυτενέργειά τους και θα συνεργαστούν με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους. Μέσω των συγκεκριμένων μεθόδων, οι μαθητές μπορούν να θέσουν στο επίκεντρο δικά τους ενδιαφέροντα, να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις σχετικά με κάποια συγκεκριμένη περίοδο που τους ενδιαφέρει και με ένα συγκεκριμένο θέμα αλλά και να συνδυάσουν διάφορα σχολικά μαθήματα μαζί. Επίσης, μπορούν να αξιοποιήσουν τις ΤΠΕ τόσο για την αναζήτηση πληροφοριών όσο και για την ανάρτηση του υλικού τους σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες. Οι ΤΠΕ άλλωστε αποτελούν στις μέρες μας έναν ιδιαίτερα ευχάριστο τρόπο μάθησης, με τον οποίο οι μαθητές είναι αρκετά εξοικειωμένοι.

Στη συνέχεια λοιπόν προτείνονται τρία διαφορετικά σενάρια διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος για τις τρεις τάξεις του γυμνασίου. Τα σενάρια αυτά έχουν σχεδιαστεί βασισμένα στις εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που αναλύθηκαν παραπάνω και περιλαμβάνουν δραστηριότητες που θα προσελκύσουν όλους τους μαθητές. Οι δραστηριότητες έχουν σχεδιαστεί βασισμένες στα ενδιαφέροντα που μπορεί να έχουν οι μαθητές της ηλικίας 12-15 και θέτουν στο επίκεντρο τους ίδιους. Το ενδιαφέρον δε στρέφεται στην ιστορία με την εγκυκλοπαιδική σημασία της λέξης αλλά στην ιστορία που είναι συνδυασμένη με τη σύγχρονη εμπειρία και συνδυάζεται με την ανθρώπινη εμπειρία (Αποστολίδου, 2004).

Κεντρικός σκοπός των σεναρίων αυτών είναι ο κύριος στόχος της διδασκαλίας της λογοτεχνίας, η κριτική αγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό. Με βάση αυτό και όλους τους

στόχους που επιδιώκει να πετύχει ένα λογοτεχνικό έργο γενικά, παρατίθενται στο δεύτερο μέρος της εργασίας τα τρία σενάρια διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος που προτείνονται για την Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου. Μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα για τη διδασκαλία οποιασδήποτε θεματικής ενότητας που εντάσσεται στο σχολικό εγχειρίδιο και ενδιαφέρει τους μαθητές.

Β' Μέρος

1. Σενάρια διδασκαλίας για την Α', Β' και Γ' Γυμνασίου

Το δεύτερο σκέλος της παρούσας εργασίας έχει ως κεντρικό θέμα σενάρια διδασκαλίας που μπορούν να εφαρμοστούν στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου. Πιο συγκεκριμένα, σχεδιάζονται και αναλύονται τρία διαφορετικά σενάρια διδασκαλίας της λογοτεχνίας, με κεντρικό θέμα τη διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος. Κάθε σενάριο σχεδιάζεται για μια συγκεκριμένη τάξη του Γυμνασίου. Στα σενάρια αυτά προτείνεται η προσέγγιση του είδους του ιστορικού μυθιστορήματος (για παιδιά, εφήβους και ενήλικες) συγκεκριμένα από τους μαθητές του Γυμνασίου. Τα σενάρια αποτελούνται από δραστηριότητες που έχουν ως στόχο να ενεργοποιήσουν την διάθεση των μαθητών για έρευνα, να εξάψουν το ενδιαφέρον τους για τα θέματα που πρέπει να μελετήσουν και να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της μάθησης.

Στόχος της παρουσίασης και της μελέτης των προτεινόμενων σεναρίων και παρόμοιων άλλων σεναρίων που έχουν σχεδιαστεί είναι να συγκρίνουμε και να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα για το πώς μπορεί να διδαχθεί καλύτερα το λογοτεχνικό αυτό είδος στο Γυμνάσιο και ποια είναι η συμβολή του στην «κριτική αγωγή στον σύγχρονο πολιτισμό», κάτι που αποτελεί τον κεντρικό στόχο της διδασκαλίας της λογοτεχνίας.

Στη συγκεκριμένη βαθμίδα εκπαίδευσης οι μαθητές έρχονται σε επαφή με μαθήματα που δεν είχαν διδαχθεί μέχρι τώρα. Η μετάβαση από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην δευτεροβάθμια σηματοδοτεί τη μετάβαση σε μια εφηβική ηλικία και στην αλλαγή των ενδιαφερόντων των μαθητών. Αυτά πρέπει να ληφθούν υπόψη για τη διδασκαλία των μαθημάτων και κυρίως του μαθήματος της λογοτεχνίας που αποτελεί μια διαδικασία που σχετίζεται με την απόλαυση, το θαυμασμό και τα συναισθήματα που γεννά στο δέκτη της (Καλογήρου, 2005). Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να δημιουργηθεί μια διαφοροποιημένη διαδικασία της διδασκαλίας της λογοτεχνίας που θα βασίζεται στα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις των μαθητών και όχι μόνο στη μετάδοση γνώσεων, στην οποία στοχεύουν τα περισσότερα μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να δημιουργηθούν και να προταθούν ορισμένα σενάρια για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας και συγκεκριμένα για τη διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος, τα οποία μπορούν να υλοποιηθούν στις τρεις τάξεις του γυμνασίου. Τα σενάρια αυτά απευθύνονται σε μαθητές ηλικίας 12-15 ετών, οι οποίοι έχουν διδαχθεί τη νεοελληνική γλώσσα από το δημοτικό, έχουν έρθει σε επαφή με κείμενα της ελληνικής λογοτεχνίας μέσα από τη διδασκαλία των Ανθολογίων και πλέον εισάγονται σε ένα σύστημα στο οποίο κυριαρχούν ποιήματα και μυθιστορήματα που χρήζουν επεξεργασία.

Πρωταρχικό ζητούμενο είναι οι μαθητές να μην αντιμετωπίζουν το μάθημα της νεοελληνικής λογοτεχνίας σαν ένα ακόμη μάθημα στο οποίο πρέπει να πάρουν έναν καλό βαθμό. Στόχος είναι να εντείνουμε το ενδιαφέρον τους για την ανάγνωση μυθιστορημάτων, να μπορούν να συνδέσουν παλιές εποχές με την εποχή στην οποία ζουν οι ίδιοι και να τις συγκρίνουν προκειμένου να διαμορφώσουν την ταυτότητά τους μέσα από την ανάγνωση των μυθιστορημάτων (Αποστολίδου, 2004). Όλο αυτό θα γίνει μέσα από την καλλιέργεια της κριτικής αντίληψης των μαθητών. Αυτό που επιδιώκεται είναι κυρίως να καταφέρουμε «να κερδίσουμε την ενεργητική συμμετοχή τους και την ουσιαστική αντιμετώπιση των πραγματικών προβλημάτων, αναγκών και αποριών τους» (Καπλάνη, 2004: 161)

Στα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, υπάρχουν πολλά μυθιστορήματα, διηγήματα αλλά και ποιήματα που αναφέρονται σε διάφορες ιστορικές περιόδους της Ελλάδας. Η ιστορία του έθνους έχει εμπνεύσει πολλούς συγγραφείς και ποιητές με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν έργα σημαντικά για το είδος της λογοτεχνίας. Συνδυάζοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο με γνώσεις από το μάθημα Ιστορίας που έχουν διδαχθεί οι μαθητές καθ' όλα τα έτη της σχολικής τους πορείας, μπορούν να παρεισφρύσουν σε ένα είδος λογοτεχνίας που ονομάζεται ιστορικό μυθιστόρημα.

Το ιστορικό μυθιστόρημα επιλέγεται ως κεντρικό θέμα των σεναρίων αυτών επειδή μέσω αυτού οι μαθητές θα γνωρίσουν πρόσωπα τα οποία αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για τους λογοτέχνες και κατόρθωσαν να δημιουργήσουν ένα μυθιστόρημα που βασίζεται στην αντίληψη για τη σχέση που έχει το άτομο με την ιστορία, τη συλλογική ζωή και την καθοριστική επίδραση του χρόνου στα πράγματα (Αποστολίδου, 2004).

Οι μαθητές θα μπορέσουν «να προσεγγίσουν τον χώρο όπου τέμνεται η ατομική με τη συλλογική εμπειρία, η μυθοπλασία με την ιστορία και θα κατανοήσουν πώς όλα αυτά συλλαμβάνονται από το συγγραφέα και τον αναγνώστη υπό την επίδραση συγκεκριμένων αξιών και επιδιώξεων, δηλαδή της ιδεολογίας» (Αποστολίδου, 2004: 323 – 324). Γενικά, μέσα από τη μελέτη ιστορικών μυθιστορημάτων οι μαθητές μπορούν να σκεφτούν την προέλευση του πολιτισμού τους, να κρίνουν την αντικειμενικότητα της ιστορίας και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της γραφής της ιστορίας μέσα από ένα μυθιστόρημα (De Groot, 2009).

Επιπλέον, μπορούν να έρθουν σε πιο στενή επαφή με λογοτεχνικά κείμενα και ποιήματα, να αποκτήσουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους ποιητές και πεζογράφους και να μάθουν να επεξεργάζονται διάφορα μυθιστορήματα. Είναι πολύ σημαντικό τα κείμενα που θα μελετήσουν οι μαθητές να τους φέρνουν σε επαφή με έναν κόσμο διαφορετικό από τον δικό τους, να προκαλέσουν την τέρψη τους και να τους γεννήσουν την επιθυμία να εξοικειωθούν με το βιβλίο και το βιβλίο αυτό να γίνει φίλος τους (Καλογήρου, 2005).

Με γνώμονα λοιπόν όλους αυτούς τους διδακτικούς στόχους, αλλά και αυτούς που αναλύθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, επιλέγεται προς μελέτη το συγκεκριμένο είδος μυθιστορήματος, δηλαδή το ιστορικό μυθιστόρημα και προτείνονται παρακάτω τρία διαφορετικά σενάρια. Τα σενάρια αυτά αφορούν τη διδασκαλία ιστορικών μυθιστορημάτων που έχουν γραφτεί σε τρεις διαφορετικές εποχές. Ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τις εποχές που γράφτηκαν τα μυθιστορήματα, τα οποία θεωρούνται πιο ελκυστικά για τους μαθητές και που μέσα από αυτά θα αποκτήσουν γνώσεις αλλά και αξίες που θα τους συντροφεύουν για όλη τους τη ζωή. Ο διαχωρισμός είναι ο εξής: α) μυθιστορήματα που γράφτηκαν στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα την περίοδο 1830 – 1880, β) τον 20^ο αιώνα και συγκεκριμένα αυτά που είναι συνδεδεμένα με ιστορικά γεγονότα, όπως είναι η μικρασιατική καταστροφή και γ) στα τέλη του 20^{ου} αιώνα τα οποία αναφέρονται σε διάφορες περιόδους της ελληνικής ιστορίας και είναι γραμμένα σε μια πιο κατανοητή γλώσσα για τους μαθητές. Μελετώντας τις συγκεκριμένες περιόδους οι μαθητές θα μπορέσουν να γνωρίσουν διαφορετικές εποχές που καλύπτουν το μεγαλύτερο φάσμα της ιστορίας. Επίσης, θα γνωρίσουν ιστορικά πρόσωπα που μέσα από τις πράξεις τους κατόρθωσαν να γίνουν ήρωες και να αποτελέσουν πρότυπα προς μίμηση για τους υπόλοιπους ανθρώπους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα σενάρια αυτά απευθύνονται σε μαθητές γυμνασίου, μπορούν ωστόσο να αποτελέσουν ένα πρότυπο βάσει του οποίου μπορεί να διδαχθεί το ιστορικό μυθιστόρημα σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες με τις απαραίτητες αλλαγές για να είναι προσιτό, κατανοητό και ενδιαφέρον για τους μαθητές της παιδικής ηλικίας, που είναι οι μαθητές δημοτικού αλλά και με αλλαγές για την νεανική ηλικία που είναι οι μαθητές του Λυκείου.

1.1 Σενάριο διδασκαλίας για την Α΄ Γυμνασίου

Οι μαθητές της Α΄ γυμνασίου μπορεί να έχουν έρθει σε επαφή με λογοτεχνικά κείμενα ή ποιήματα από το δημοτικό, παρ' όλα αυτά στην ηλικία αυτή που εισέρχονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι απαιτήσεις αυξάνονται. Πρέπει να αρχίσουν να επεξεργάζονται τα κείμενα και να τα μελετούν πιο διεξοδικά. Τα κείμενα που θα διδαχθούν πρέπει να συνδυάζουν την διαθεματική διδασκαλία και να φέρουν σε επαφή τους μαθητές και με την παράδοση αλλά και με τις διαχρονικές αξίες του χώρου στον οποίο ζουν (Καλογήρου, 2005). Αυτό μπορεί να υλοποιηθεί μέσα από τη διδασκαλία ιστορικών μυθιστορημάτων.

Λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία των μαθητών και την μη εξοικείωσή τους με τη μελέτη και την προσέγγιση λογοτεχνικών έργων, τα ιστορικά μυθιστορήματα που θα προταθούν και θα μελετηθούν από τους μαθητές είναι γραμμένα στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και είναι γραμμένα σε ύφος που γίνεται εύκολα κατανοητό. Επίσης, αποτελούν ιστορίες που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών. Μέσα από την προσέγγιση των μυθιστορημάτων αυτών οι μαθητές θα γνωρίσουν συγκεκριμένες περιόδους της ελληνικής ιστορίας και κεντρικά πρόσωπα εκείνης της εποχής. Με βάση αυτούς τους παράγοντες επιλέγονται προς επεξεργασία και ανάλυση μυθιστορήματα που έχουν γραφτεί στα τέλη του 20^{ου} αιώνα αλλά καταπιάνονται με το μακρινό παρελθόν του 19^{ου} αιώνα.

Το παρόν διδακτικό σενάριο διδασκαλίας απευθύνεται σε μαθητές της Α΄ τάξης του γυμνασίου, θα διαρκέσει περίπου 30 ώρες και χωρίζεται σε 3 φάσεις. Ο χωρισμός αυτός αποτελείται από τα στάδια και τις δραστηριότητες που θα ακολουθήσει ο εκπαιδευτικός προκειμένου το μάθημα της λογοτεχνίας να μη γίνει με τον παραδοσιακό τρόπο αλλά μέσω μιας μαθησιακής διαδικασίας που θα είναι πιο ελκυστική και ενδιαφέρουσα στους μαθητές. Επίσης, οι μέθοδοι διδασκαλίας είναι αυτές που προτείνονται από το Πρόγραμμα Σπουδών 2011, σε συνδυασμό με άλλες ενδιαφέρουσες δραστηριότητες. Το μάθημα της λογοτεχνίας θα διδαχθεί μέσα από ολοκληρωμένα βιβλία και θα μπορέσει έτσι να βοηθήσει τους μαθητές να εξοικειωθούν με τα βιβλία (Καλογήρου, 2005).

Η πρώτη φάση είναι αυτή πριν την ανάγνωση, η δεύτερη είναι κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης και η τρίτη είναι μετά την ανάγνωση. Ο διαχωρισμός σε τρεις φάσεις έγινε με βάση το διαχωρισμό που προτείνεται στο Πρόγραμμα Σπουδών του 2011 και

με βάση αυτόν έχουν σχεδιαστεί πολλά άλλα σενάρια που αφορούν τη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Η τάξη αποτελείται από 17 μαθητές, οι οποίοι θα μελετήσουν συγκεκριμένα ιστορικά μυθιστορήματα χωρισμένοι σε ομάδες.

Στόχοι του συγκεκριμένου διδακτικού σεναρίου είναι οι μαθητές:

- 1) Να έρθουν σε επαφή με λογοτεχνικά έργα και να μάθουν να τα επεξεργάζονται
- 2) Να αναπτύξουν την μορφωτική τους επάρκεια και την επικοινωνιακή τους δεξιότητα
- 3) Να γνωρίσουν ιστορικά μυθιστορήματα και να μπορέσουν να τα προσεγγίσουν
- 4) Να συνδυάσουν την ιστορία με τη λογοτεχνία
- 5) Να μάθουν να συνεργάζονται και να επεξεργάζονται τα κείμενα ομαδικά
- 6) Να εξασκήσουν τον γραπτό και προφορικό τους λόγο, μέσα από τη συγγραφή της περίληψης των κειμένων και την ανάγνωσή τους στους συμμαθητές τους
- 7) Να εξοικειωθούν με τις ΤΠΕ και με την ανεύρεση πληροφοριών από διάφορες πηγές

Α΄ΦΑΣΗ - Πριν την ανάγνωση (2 - 3 ώρες)

Η Α΄φάση αποτελεί την πρώτη φάση του διδακτικού σεναρίου και θα διαρκέσει περίπου 3 ώρες. Στη φάση αυτή οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα αποτελείται από 9 άτομα και η δεύτερη από 8 άτομα. Οι ομάδες διαμορφώνονται με βάση τον αριθμό των σελίδων των μυθιστορημάτων που θα μελετήσουν. Επειδή ένα από τα 2 μυθιστορήματα που θα δοθούν προς ανάγνωση αποτελείται από αρκετές σελίδες, καλό είναι να διαβαστεί από μια ομάδα με περισσότερα άτομα. Κάθε άτομο της ομάδας θα κρατά σημειώσεις κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης για ένα συγκεκριμένο θέμα που θα έχει αναλάβει. Επομένως, ο διαχωρισμός των ομάδων γίνεται εξ αρχής και παραμένει ίδιος καθ' όλη τη διάρκεια του συγκεκριμένου σεναρίου.

Οι μαθητές λοιπόν, χωρισμένοι σε ομάδες, καλούνται να συλλέξουν πληροφορίες για ιστορικά μυθιστορήματα που έχουν γραφτεί στα τέλη του 20ού αιώνα, καθώς και πληροφορίες για τους συγγραφείς των συγκεκριμένων έργων που θα βρουν. Οι πηγές που θα χρησιμοποιήσουν είναι το διαδίκτυο καθώς και διάφορα βιβλία που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη του σχολείου. Θα μοιραστούν δύο τάμπλετ σε κάθε ομάδα για να μπορούν οι μαθητές να αναζητούν σε αυτό τις πληροφορίες που θέλουν να συγκεντρώσουν. Αφού συγκεντρώσουν τις πληροφορίες τους, θα τις παρουσιάσουν στην άλλη ομάδα και θα συζητήσουν όλα όσα βρήκαν και οι δύο ομάδες μαζί.

Στόχοι της συγκεκριμένης φάσης είναι:

- 1) Να συνεργαστούν οι μαθητές μεταξύ τους για να συγκεντρώσουν τις πληροφορίες που χρειάζονται
- 2) Να εξοικειωθούν με τη μελέτη ενός λογοτεχνικού είδους, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι το ιστορικό μυθιστόρημα
- 3) Να καλλιεργήσουν επικοινωνιακές και αναγνωστικές ικανότητες μέσα από την παρουσίαση των μυθιστορημάτων και την μεταξύ τους συνεργασία
- 4) Να εξοικειωθούν με τις ΤΠΕ και να μάθουν να αναζητούν πληροφορίες με σωστό τρόπο

Β'ΦΑΣΗ - Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης (16 - 20 ώρες)

Αφού ολοκληρωθεί η πρώτη φάση περνάμε στη Β'φάση, η οποία αποτελεί τη φάση της ανάγνωσης. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης οι μαθητές θα έρθουν σε άμεση επαφή με ιστορικά μυθιστορήματα που γράφτηκαν στα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Καλούνται να τα μελετήσουν, να τα επεξεργαστούν και να τα προσεγγίσουν. Κατόπιν αυτού πρέπει να τα παρουσιάσουν στην άλλη ομάδα και να συμπεριλάβουν στην παρουσίαση όλα τα στοιχεία του κειμένου που θεωρούνται απαραίτητα για να γνωρίσει κάποιος τη θεματική ενός συγκεκριμένου λογοτεχνικού έργου.

Στόχοι είναι οι μαθητές:

- 1) Να μάθουν να επεξεργάζονται και να προσεγγίζουν κείμενα
- 2) Να τα παρουσιάσουν στους συμμαθητές τους, αποκτώντας αυτοπεποίθηση μέσα από την έκθεσή τους στους υπόλοιπους συμμαθητές
- 3) Να αναπτύξουν τις δεξιότητες του προφορικού και γραπτού λόγου, μέσα από την περίληψη και την παρουσίασή της στους συμμαθητές τους

Οι μαθητές είναι χωρισμένοι ήδη σε ομάδες και μοιράζονται δύο ιστορικά μυθιστορήματα του 20^{ου} αιώνα, ένα στην κάθε ομάδα. Η μία ομάδα αναλαμβάνει να μελετήσει το έργο της Ρέας Γαλανάκη (1947), με τίτλο "Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ Πασά"(1989). Η δεύτερη ομάδα καλείται να μελετήσει το έργο του Αλέξη Πανσέληνου (1943), " Ζάιδα ή η καμήλα στα χιόνια" (1996).

Το έργο της Ρέας Γαλανάκη αποτελεί μια ιστορία που διαδραματίζεται τον 19^ο αιώνα στην Κρήτη. Ο Ισμαήλ Φερίκ Πασάς καταγόταν από την Κρήτη, απ' όπου και αιχμαλωτίστηκε από τους Οθωμανούς κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Βρέθηκε στην Αίγυπτο και εξισλαμίστηκε. Εκεί πάλευε μεταξύ της ελληνικής του ταυτότητας και της νέας του κατάστασης. Στο ίδιο διάστημα, ο αδερφός του, με τον οποίο αιχμαλωτίστηκαν μαζί, καταλήγει στην Κωνσταντινούπολη. Κατάφερε να γλυτώσει μετά από την επέμβαση των Ρώσων και εξελίχθηκε σε έναν αστό των Αθηνών, ο οποίος ενδιαφερόταν για τη μόρφωση του σκλαβωμένου λαού και πάλευε για την απελευθέρωσή του. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1866 – 1868 ο Ισμαήλ επιστρέφει στη γενέτειρά του την Κρήτη, με άλλη θρησκεία πλέον, ως αρχηγός του αιγυπτιακού στρατού. Κατά τη διάρκεια όμως αυτής της επανάστασης σκοτώνεται ή δολοφονείται. Στο προσκήνιο έρχεται και ο αδερφός του ο οποίος εμπνύχωνε μια άλλη επανάσταση στην Αθήνα

Πρόκειται για ένα έργο που φέρνει στο φως τις ιστορίες των δύο πατρίδων, πραγματεύεται γεγονότα που συνέβησαν κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και δημιούργησαν σε διάφορους ανθρώπους δύο ταυτότητες και δύο ζωές. Εξετάζει το θέμα του νόστου και παρουσιάζει δύο διαφορετικές σκοπιές γραφής. Από τη μία είναι οι ιστορικές γνώσεις, βάσει των οποίων πλάθεται το μυθιστόρημα και από την άλλη είναι ο μύθος που καλύπτει τα κενά της ιστορίας (Χριστοδουλίδου, 2005). Το συγκεκριμένο έργο επιλέχθηκε γι' αυτόν ακριβώς τον σκοπό. Για να δουν οι μαθητές πως μέσα από ιστορικά γεγονότα και ιστορικές γνώσεις πλάθεται μια ιστορία η οποία όμως δεν παύει να χαρακτηρίζεται σε ορισμένα σημεία από τον μύθο. Στο μυθιστόρημα αυτό η ιστορία βρίσκεται σε ισορροπία με τη μυθοπλασία (Χριστοδουλίδου, 2005). Γι' αυτό και αποτελεί ένα από τα ιστορικά μυθιστορήματα που πρέπει να διαβάσουν οι μαθητές. Θα κινητοποιήσει τη φαντασία τους, θα αποκτήσουν ιστορικές γνώσεις και θα απολαύσουν τη διαδικασία της ανάγνωσης η οποία μέσω της μυθοπλασίας γίνεται ακόμα πιο εύκολη για τους μαθητές. Ένα ιστορικό μυθιστόρημα άλλωστε χαρακτηρίζεται από τη διαπλοκή του μύθου και της ιστορίας. Γι' αυτό και το συγκεκριμένο αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά ιστορικά μυθιστορήματα.

Επίσης, η διαθεματικότητα είναι ακόμη ένας λόγος για τον οποίο επιλέγεται το συγκεκριμένο μυθιστόρημα και η οποία αποτελεί στόχο του εκπαιδευτικού και γενικά στόχο της διδασκαλίας της λογοτεχνίας. Εκτός από την ιστορία, το συγκεκριμένο μυθιστόρημα μπορεί να συνδυαστεί και με το μάθημα της Οδύσσειας που διδάσκεται στην Α' γυμνασίου. Το θέμα του νόστου μπορεί να συνδυαστεί με τον νόστο του Οδυσσέα που είναι ήδη γνωστός στους μαθητές. Μπορούν επομένως να κάνουν τη σύνδεση και να εντοπίσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές.

Όλα αυτά τα στοιχεία ενδιαφέρουν τους μαθητές γιατί μέσω αυτών θα επαναφέρουν στη μνήμη τους προϋπάρχουσες γνώσεις και θα συνδυάσουν παλιά με νέα γνώση. Θα ενεργοποιήσουν τη φαντασία τους, θα διαβάσουν πιο ευχάριστα το μυθιστόρημα αυτό και θα κατανοήσουν πιο εύκολα το νόημά του.

Το δεύτερο μυθιστόρημα που θα μελετηθεί είναι το μυθιστόρημα " Ζάιδα ή η καμήλα στα χιόνια" (1996) του Αλέξη Πανσέληνου. Το έργο αυτό θα μελετηθεί από τη δεύτερη ομάδα των μαθητών. Το μυθιστόρημα μας γυρνά πίσω στα τέλη του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και διαδραματίζεται σε διάφορα μέρη, όπως είναι η Ευρώπη, η Κέρκυρα, τα Γιάννενα και το Σούλι. Αυτό μάλιστα αποτελεί ένα στοιχείο

που θα κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών και θα ταξιδέψουν νοητά σε μέρη που πιθανόν να μην έχουν επισκεφτεί μέχρι τώρα. Συνδυάζει επίσης το ιστορικό στοιχείο, που αποτελεί το κεντρικό θέμα της μελέτης των μυθιστορημάτων.

Αφηγείται την ιστορία δύο ανθρώπων που η μοίρα τους ενώνει και οδηγούνται στη Στερεά Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, ο κεντρικός ήρωας Μότσαρτ, με το προσωπείο του Χρυσόστομου Μαζαρίνι ή Γκότλιπ Πέρτλ, διάσημος γερμανός μουσικοσυνθέτης σκηνοθετεί τον θάνατό του και μετά από απίστευτες περιπέτειες και συγκυρίες βρίσκεται στην προεπαναστατική Ελλάδα μαζί με έναν εξόριστο ποιητή, τον Ανδρέα Ροϊλό. Κάτω από αυτό το προσωπείο ωστόσο βρίσκεται ο ποιητής Διονύσιος Σολωμός. Έπειτα από πολλές περιπέτειες και ταξίδια οδηγούνται στην αυλή του Αλή Πασά στα Γιάννενα. Εκεί θα συγκρουστούν οι σχέσεις, η φιλία και τα συναισθήματά τους. Η ιστορία διαδραματίζεται σε διάφορα μέρη και με φόντο πάντα το ιστορικό στοιχείο διαπλέκεται μια ιστορία που έχει πολυδιαβαστεί στα χρόνια αυτά. Επίσης, οι μαθητές θα κατορθώσουν να γνωρίσουν μέσα από το έργο αυτό σπουδαίες ιστορικές προσωπικότητες, όπως είναι ο Σολωμός και ο Μότσαρτ. Πρόκειται για ένα ιστορικό μυθιστόρημα που αποτελείται από πολλές σελίδες γι' αυτό και θα δοθεί στην ομάδα που αποτελείται από 9 άτομα.

Οι μαθητές στη φάση αυτή καλούνται να μελετήσουν και να επεξεργαστούν τα μυθιστορήματα που τους δόθηκαν και αναλύθηκαν παραπάνω. Πρέπει να διαβάσουν το έργο που τους έχει ανατεθεί και να κρατούν ταυτόχρονα σημειώσεις α) για το ιστορικό πλαίσιο, β) τον τόπο, γ) τον χρόνο που διαδραματίζεται η ιστορία, δ) για τα πρόσωπα που πλαισιώνουν το μυθιστόρημα και ε) για τις συμπεριφορές τους.

Καλό θα είναι να συζητήσουν μεταξύ τους και να αποφασίσουν ποιοι θα διαβάζουν και ποιοι θα κρατούν σημειώσεις για όλα όσα χρειάζεται να συλλέξουν πληροφορίες. Με τον τρόπο αυτό θα είναι πιο εύκολη η διαδικασία της μελέτης και της συλλογής πληροφοριών. Επιπλέον, ο ένας θα συμπληρώνει τον άλλον, καθώς κάποια κομμάτια μπορεί να μην έγιναν κατανοητά από μια μερίδα μαθητών αλλά να κατανοήθηκαν από μία άλλη. Έτσι, θα ανταλλάξουν απόψεις, θα αξιοποιήσουν τις ικανότητες που έχει ο καθένας τους και θα γράψουν την περίληψή τους. Στο τέλος, πρέπει να παρουσιάσει η κάθε ομάδα το έργο που μελέτησε στην υπόλοιπη τάξη. Αφού γίνει αυτό και από τις δύο ομάδες, θα πρέπει να συζητήσουν όλοι μαζί και να εντοπίσουν το ιστορικό θέμα και την ιστορική περίοδο που αποτελούν τις βάσεις των μυθιστορημάτων.

Κατόπιν αυτού οι δύο ομάδες καλούνται να δραματοποιήσουν μια σκηνή από τα μυθιστορήματα που μελέτησαν. Στη δραματοποίηση θα μοιραστούν διάφοροι ρόλοι. Κάποιοι μαθητές θα αναπαραστήσουν τα κεντρικά πρόσωπα και κάποιοι άλλοι τα δευτερεύοντα πρόσωπα της ιστορίας. Οι ρόλοι θα μοιραστούν στους μαθητές μέσω κλήρωσης. Οι μαθητές θα επιλέξουν ποια σκηνή του μυθιστορήματος θα δραματοποιήσουν, θα αναλάβει ο καθένας το ρόλο του μέσα από την κλήρωση και θα γράψουν έναν καινούργιο διάλογο βασισμένοι στον ήδη υπάρχοντα του βιβλίου. Η σκηνή στην οποία θα βασιστούν θα τους βοηθήσει να διαμορφώσουν το διάλόγο τους με το σωστό τρόπο. Αφού είναι έτοιμοι θα παρουσιάσουν τη σκηνή στους υπόλοιπους συμμαθητές τους.

Στόχοι της δραματοποίησης είναι οι μαθητές να αποκτήσουν ενσυναίσθηση, να αισθανθούν δηλαδή πως ένιωθαν οι ήρωες της ιστορίας που μελέτησαν. Μέσα από μελέτη των ρόλων που έχουν αναλάβει θα γνωρίσουν καλύτερα τους ήρωες, θα δικαιολογήσουν κάποιες από τις συμπεριφορές τους και θα κατανοήσουν τους λόγους που τους οδήγησαν στις συγκεκριμένες πράξεις. Επίσης, εξάπτουν τη φαντασία τους γράφοντας οι ίδιοι έναν καινούργιο διάλογο και αναπτύσσουν το γραπτό και προφορικό τους λόγο. Τέλος, μπορούν μέσα από τη δραματοποίηση να κοινωνικοποιηθούν και να αποβάλλουν αισθήματα ντροπής, που ενδεχομένως να νιώθουν κάποια παιδιά.

Γ΄ΦΑΣΗ – Μετά την ανάγνωση (5 ώρες)

1^η δραστηριότητα

Στη φάση αυτή οι μαθητές, αφού έχουν παρουσιάσει και έχουν συζητήσει τις πληροφορίες που συνέλεξαν για τα συγκεκριμένα μυθιστορήματα που μελέτησαν, ξεκινούν μία συζήτηση σχετικά με τα σημεία της ιστορίας που τους έκαναν εντύπωση και σχετικά με αυτά που δεν τους άρεσαν και θα ήθελαν να είναι κάπως διαφορετικά.

Στόχος της συζήτησης αυτής είναι να επαναφέρουν στη μνήμη τους μέρη του κειμένου και να φανεί εάν τελικά κατανόησαν την ιστορία. Επίσης, θα μπορέσουν με τον τρόπο αυτό να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους και να πουν τι τους άρεσε και τι όχι καθώς και να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη. Θα μάθουν να τεκμηριώνουν το λόγο τους με επιχειρήματα και να ακούν τη γνώμη του άλλου.

2^η δραστηριότητα

Μετά από τη συζήτηση αυτή καλούνται οι δύο ομάδες να γράψουν ένα διαφορετικό τέλος της ιστορίας που διάβασαν ή να αλλάξουν μια σκηνή που δεν τους άρεσε, διαμορφώνοντάς την όπως αυτοί θέλουν.

Μέσω της δραστηριότητας αυτής οι μαθητές:

- 1) Θα αναπτύξουν την φαντασία τους και την κριτική τους σκέψη
- 2) Θα εκφράσουν όλα όσα σκέφτηκαν για τη συγκεκριμένη ιστορία που μελέτησαν
- 3) Θα αναπτύξουν τον γραπτό λόγο τους, γράφοντας οι ίδιοι ένα διαφορετικό τέλος ή μια διαφορετική σκηνή

Η Γ΄φάση λοιπόν θα ολοκληρωθεί με την ανάγνωση των γραπτών των μαθητών και θα τους δοθεί έτσι η ευκαιρία να αισθανθούν ότι και οι ίδιοι μετέχουν στην ιστορία διαμορφώνοντάς την με τη δική τους κριτική ματιά.

Η αξιολόγηση των ομάδων και της διαδικασίας γίνεται καθ' όλη τη διάρκεια του συγκεκριμένου διδακτικού σεναρίου από την πλευρά του εκπαιδευτικού, ο οποίος παρακολουθεί διακριτικά τους μαθητές και βρίσκεται στη διάθεσή τους για να λύσει οποιαδήποτε απορία. Άλλωστε ο ρόλος του εκπαιδευτικού στα σενάκια που προτείνονται είναι να καθοδηγεί τους μαθητές, χωρίς ωστόσο να αισθάνονται ότι κάνουν κάτι που δεν το θέλουν. Στόχος είναι να μπορέσουν οι μαθητές να λειτουργήσουν ατομικά και συλλογικά ταυτόχρονα και να ανακαλύψουν μόνοι τους

νέες γνώσεις και πληροφορίες για τα ιστορικά μυθιστορήματα, τους συγγραφείς και τις ιστορικές περιόδους που πραγματεύεται κάθε μυθιστόρημα. Να αισθανθούν ότι βρίσκονται οι ίδιοι στο επίκεντρο της διδασκαλίας και δεν ακολουθούν απλώς τις εντολές του εκπαιδευτικού. Μετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία, εκφράζουν ελεύθερα την άποψή τους και αναπτύσσουν ομαδικό πνεύμα.

1.2 Σενάριο διδασκαλίας για τη Β΄ Γυμνασίου

Η περίοδος με ιστορικά μυθιστορήματα που είναι γραμμένα προς τα τέλη του 20^{ου} αιώνα επεξεργάστηκε από τους μαθητές της Α΄ γυμνασίου. Οι μαθητές της Β΄ τάξης του γυμνασίου θα ασχοληθούν με μία άλλη εποχή που έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας και καταγραφής των γεγονότων από πολλούς συγγραφείς. Η εποχή αυτή αφορά ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν τον 20ό αιώνα και συγκεκριμένα την περίοδο της Μικρασιατικής Καταστροφής. Τα γεγονότα της εποχής εκείνης έχουν έρθει στο προσκήνιο ξανά τα τελευταία χρόνια μέσα από την εισροή πολλών προσφύγων στη χώρα μας, φανερώνοντας ότι ακόμη και σήμερα ο πόλεμος αναγκάζει κάποιους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και να αποζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον.

Σε μια κοινωνία πολυπολιτισμική, όπως είναι η σημερινή κοινωνία, ερχόμαστε σε επαφή και συμβιώνουμε με ανθρώπους που έχουν διαφορετική θρησκεία, εθνότητα, διαφορετικές πεποιθήσεις, διαφορετική ήθη και έθιμα από εμάς. Οφείλουμε να προσαρμοζόμαστε στα δεδομένα της εποχής, να ζούμε ειρηνικά και να προσφέρουμε τη βοήθειά μας σε όποιον το έχει ανάγκη. Τα σχολεία έχουν ανοίξει πλέον τις πόρτες τους, ως όφειλαν, σε παιδιά που προέρχονται από διαφορετικές χώρες. Παιδιά – πρόσφυγες, που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και να αναζητήσουν ένα άλλο μέρος, πιο ασφαλές. Καλούμαστε όλοι λοιπόν, μαθητές και εκπαιδευτικοί, να βοηθήσουμε τα παιδιά αυτά να ενταχθούν στο σχολείο και να προσαρμοστούν. Οι μαθητές γνωρίζουν ανθρώπους από άλλες εθνότητες, με άλλες θρησκείες από αυτές που μέχρι τώρα γνώριζαν και έρχονται αντιμέτωποι πλέον με μια έννοια γνωστή, από διηγήσεις, αλλά ταυτόχρονα και άγνωστη, διότι δεν την έχουν ζήσει, αυτή της προσφυγιάς.

Με αφορμή τους μαθητές πρόσφυγες που εισάγονται τα τελευταία χρόνια στο ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης, γυρίζουμε χρόνια πίσω, σε μία περίοδο της ιστορίας του ελληνικού έθνους που αναγκάστηκε να καταφύγει κι αυτό στην προσφυγιά. Περνάμε, επομένως, στην περίοδο της Μικρασιατικής Καταστροφής (1922). Μια καταστροφή που σημάδεψε το ελληνικό έθνος και ανάγκασε πολλούς να γίνουν πρόσφυγες και να αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον.

Τα έργα που ασχολούνται με την περίοδο αυτή και διηγούνται την ιστορία του ελληνικού έθνους κατά τη διάρκεια ενός ελληνοτουρκικού πολέμου (1918 – 1922), με

κορύφωμα την καταστροφή της Σμύρνης, το 1922, είναι πολλά. Αφηγούνται δε τα περισσότερα τις συνθήκες που επικρατούσαν στην Μικρά Ασία μέχρι την καταστροφή του '22 και τα δεινά των Ελλήνων. Με βάση λοιπόν ιστορικά μυθιστορήματα που, όπως αναφέρει η Αποστολίδου (2004), αναφέρονται στα ιστορικά γεγονότα του 20ού αιώνα, οι μαθητές μέσα από το συγκεκριμένο σενάριο διδασκαλίας μαθαίνουν για τις συνθήκες στις οποίες ζούσαν οι Έλληνες της Μικράς Ασίας αλλά και για την Μικρασιατική Καταστροφή που σημάδεψε την ιστορία του ελληνισμού.

Το παρόν διδακτικό σενάριο, που καταπιάνεται με ιστορικά μυθιστορήματα του 20ού αιώνα και συγκεκριμένα με μυθιστορήματα που σχετίζονται με τη Μικρασιατική Καταστροφή, απευθύνεται σε μαθητές της Β΄τάξης του Γυμνασίου και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όλες τις τάξεις του γυμνασίου και του λυκείου. Με τις απαραίτητες αλλαγές, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ακόμα και σε ορισμένες τάξεις του δημοτικού, κυρίως στις μεγάλες τάξεις της Ε΄ και Στ΄.

Η συγκεκριμένη περίοδος επιλέγεται για μελέτη με αφορμή, όπως ήδη αναφέραμε, την εισαγωγή στο σχολικό σύστημα παιδιών που τυγχάνει να είναι πρόσφυγες και με τις νέες συνθήκες που προκύπτουν από την εισροή των προσφύγων στη χώρα μας. Επίσης, μέσα από τη μελέτη οι μαθητές θα γνωρίσουν μια περίοδο σημαντική για τον ελληνισμό και θα συνδυάσουν τις καταστάσεις που επικρατούσαν την παρελθούσα εποχή με αυτές που επικρατούν στο παρόν. Μέσα από την ανάγνωση μυθιστορημάτων που αφηγούνται γεγονότα εκείνης της περιόδου θα μπορέσουν να ξεκαθαρίσουν τι ακριβώς έγινε και να γνωρίσουν ένα κομμάτι του ελληνισμού που κατοικούσε στη Μικρά Ασία και συμβίωνε με έναν λαό εντελώς διαφορετικό από το δικό μας.

Η τάξη η οποία θα ασχοληθεί με τη συγκεκριμένη περίοδο που γράφτηκαν τα ιστορικά μυθιστορήματα και με το θέμα που αυτά πραγματεύονται αποτελείται από 15 μαθητές. Το σενάριο χωρίζεται σε τρεις φάσεις, κάθε μια από τις οποίες αποτελείται από διάφορες δραστηριότητες και θα διαρκέσει περίπου 30 ώρες.

Στόχοι του συγκεκριμένου διδακτικού σεναρίου είναι:

- 1) Να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με ιστορικά μυθιστορήματα που διηγούνται γεγονότα του 20^{ου} αιώνα
- 2) Να μελετήσουν μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και να αποκτήσουν όσες περισσότερες γνώσεις μπορούν γι' αυτή
- 3) Να συνδέσουν το παρελθόν με το παρόν και να αντιληφθούν εάν ακόμα συμβαίνουν αντίστοιχα γεγονότα
- 4) Να συνδέσουν το μάθημα της λογοτεχνίας με την ιστορία
- 5) Να κατανοήσουν ότι η ιστορία συνδέεται με την ανθρώπινη εμπειρία
- 6) Να καλλιεργήσουν την κριτική τους σκέψη και να προβληματιστούν σχετικά με την αντιμετώπιση των προσφύγων από ένα μέρος της κοινωνίας τους
- 7) Να κατανοήσουν με ποιον τρόπο επιδρούν τα ιστορικά βιώματα στη ζωή των ανθρώπων (Αποστολίδου, 2004)
- 8) Να αναπτύξουν τις αρχές του σεβασμού της διαφορετικότητας και του ξένου στοιχείου

Α΄ΦΑΣΗ – Πριν την ανάγνωση (2 - 3 ώρες)

Προκειμένου να εισαχθούν οι μαθητές στο θέμα με το οποίο θα ασχοληθούν στο μάθημα της λογοτεχνίας, παρακολουθούν ένα βίντεο που φέρει τον τίτλο “ Το χρέος”. Το βίντεο αυτό δημιουργήθηκε από μαθητές του 1^{ου} Επαγγελματικού Λυκείου του Άργους και το 1^ο Εργαστηριακό Κέντρο Άργους. Αποτελεί ένα μικρού μήκους ντοκιμαντέρ που δημιούργησαν οι ίδιοι οι μαθητές του σχολείου και είναι αφιερωμένο στους πρόσφυγες αλλά και σε όλους τους εθελοντές, οι οποίοι με ανιδιοτέλεια βοηθούν συνεχώς τους συνανθρώπους μας που έχουν ανάγκη. Αφού παρακολουθήσουν το συγκεκριμένο βίντεο, ο εκπαιδευτικός διατυπώνει ερωτήσεις για να δημιουργηθεί συζήτηση και διάλογος.

Οι ερωτήσεις που μπορεί να απευθύνει στους μαθητές είναι:

- 1) « Ποιοι παρουσιάζονται στο βίντεο που παρακολουθήσατε»;
- 2) « Ποιοι είναι όλοι αυτοί που ήρθαν στη χώρα μας»;
- 3) « Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι έφτασαν εδώ και με ποιον τρόπο»;
- 4) « Έχετε γνωρίσει εσείς κάποιους ανθρώπους που είναι ή ήταν πρόσφυγες»;
- 5) « Τί γνωρίζετε γενικά από την ιστορία μας για την προσφυγιά»;
- 6) « Τί ακριβώς σημαίνει η λέξη πρόσφυγας»;

Ο σκοπός των ερωτήσεων αυτών είναι να προκληθεί προβληματισμός και συζήτηση. Οι στόχοι είναι να κατανοήσουν οι μαθητές ποιοι είναι όλοι αυτοί οι άνθρωποι που είδαν στο βίντεο και γιατί έχουν έρθει στη χώρα μας. Θα επαναφέρουν στη μνήμη τους επίσης τις γνώσεις για τους Έλληνες πρόσφυγες και θα μπορέσουν να συνδέσουν το παρελθόν με το παρόν. Στόχος είναι επίσης να βγουν στην επιφάνεια οι αντιλήψεις που έχουν οι μαθητές σχετικά με τους πρόσφυγες αλλά και τον οποιονδήποτε άνθρωπο που είναι ξένος γι’ αυτούς. Καλό είναι μέσα από αυτή τη συζήτηση και την ιδεοθύελλα που θα προκύψει οι μαθητές να ξεκαθαρίσουν στο μυαλό τους τη σημασία της λέξης « πρόσφυγας», η οποία συχνά συγχέεται με τη λέξη « μετανάστης». Τέλος, μέσα από την παρακολούθηση του συγκεκριμένου βίντεο θα μάθουν την έννοια του εθελοντισμού και της σημασίας που έχει μια τέτοια πράξη.

Κατόπιν της ιδεοθύελλας που θα προκύψει από το βίντεο, ο εκπαιδευτικός θέτει τους μαθητές μπροστά σε μια υποθετική κατάσταση. Οι μαθητές καλούνται να σκεφτούν τι θα έκαναν και πώς θα ένιωθαν εάν αναγκάζονταν για διάφορους λόγους να

εγκαταλείψουν το σπίτι τους και τη χώρα τους. Ο κάθε μαθητής θα γράψει σε ένα φύλλο χαρτί τα συναισθήματά του και τη συμπεριφορά του σε μια τέτοια περίπτωση. Οποιοσ μαθητής θέλει μπορεί να διαβάσει αυτό που έγραψε στους υπόλοιπους συμμαθητές του.

Στόχοι της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι οι μαθητές:

- 1) Να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και τις σκέψεις τους
- 2) Να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και να παρουσιάσουν στους υπόλοιπους συμμαθητές τους τα συναισθήματά τους
- 3) Να μουν στην θέση κάποιου άλλου και να αποκτήσουν ενσυναίσθηση

Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα διδακτικό σενάριο με κεντρικό θέμα το ιστορικό μυθιστόρημα δεν έχει σκοπό μόνο εισαγάγει τους μαθητές στην επιστήμη της φιλολογίας γεμίζοντάς τους με ιστορικές γνώσεις (Καπλάνη, 2004). Ένα διδακτικό σενάριο πρέπει αρχικά να ενεργοποιήσει τους μαθητές και να τους εξάψει το ενδιαφέρον για το τι πρόκειται να ακολουθήσει. Όλη αυτή η εισαγωγική φάση γίνεται για να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών και να τους κάνει να νιώσουν ελεύθεροι. Να αισθανθούν ότι μπορούν να εκφράσουν τις σκέψεις, τα συναισθήματά τους χωρίς να είναι αναγκασμένοι να ασχοληθούν μόνο με την ανάγνωση ενός μυθιστορήματος και την απόδοση του νοήματός του.

Τα μηνύματα που θα περάσει ένα ιστορικό μυθιστόρημα, που στη συγκεκριμένη περίπτωση ασχολείται με την Μικρασιατική Καταστροφή, είναι μηνύματα που θα ακολουθούν τους μαθητές στη μετέπειτα ζωή τους. Τα μηνύματα αυτά αφορούν την ειρήνη, μια αξία θεμελιακή που ενώ θεωρείται δεδομένη ορισμένες φορές, μπορεί να ανατραπεί από τη μια στιγμή στην άλλη. Οι μαθητές θα συνειδητοποιήσουν την αξία που έχει μια ειρηνική κοινωνία, θα προσπαθούν να τη διασφαλίζουν με κάθε τρόπο και θα μπορούν να ζουν ειρηνικά με τους υπόλοιπους συνανθρώπους τους. Για να γίνει όμως αυτό, πρέπει να μάθουν τι συμβαίνει στη χώρα τους με την άφιξη ανθρώπων που είναι άγνωστοι σε αυτούς. Να κατανοήσουν για ποιο λόγο έφτασαν εδώ και τι ακριβώς θέλουν. Θα μπορέσουν στη συνέχεια να συγκρίνουν το παρελθόν με το παρόν μέσα από τις γνώσεις που θα αποκτήσουν από τα μυθιστορήματα που θα μελετήσουν και θα κατανοήσουν ότι και οι Έλληνες κάποια στιγμή αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Τέλος, θα συσχετίσουν τις τωρινές καταστάσεις της χώρας μας με τα γεγονότα του παρελθόντος και θα συνειδητοποιήσουν ότι ακόμη και

σήμερα επικρατεί ο πόλεμος και κάποιοι άνθρωποι είναι αναγκασμένοι να φύγουν από τα μέρη τους για να σωθούν και να αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον.

Β' ΦΑΣΗ - Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης (16 - 20 ώρες)

Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, ο σκοπός που θα πρέπει να κατακτηθεί από τους μαθητές είναι η επεξεργασία και η προσέγγιση λογοτεχνικών κειμένων και συγκεκριμένα ιστορικών μυθιστορημάτων. Η φάση της ανάγνωσης, θα έχει διάρκεια 16 έως 20 διδακτικές ώρες και περιλαμβάνει τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο είναι η ταυτόχρονη ανάγνωση, από τις δύο ομάδες, του ίδιου ιστορικού μυθιστορήματος. Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει τη μέθοδο της διακειμενικότητας, όπου οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες, θα διαβάσουν διαφορετικά ιστορικά μυθιστορήματα τα οποία αναφέρονται σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Τέλος, το τρίτο στάδιο περιλαμβάνει τη δραματοποίηση μιας συγκεκριμένης σκηνής ενός από τα μυθιστορήματα που θα μελετήσουν οι μαθητές.

1^ο στάδιο – ταυτόχρονη ανάγνωση του ίδιου μυθιστορήματος

Ύστερα από τη συζήτηση που θα προκύψει από την παρακολούθηση του βίντεο, ο εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές να σκεφτούν, σε περίπτωση που δεν έχει ήδη αναφερθεί, εάν οι Έλληνες έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τη χώρα στην οποία κατοικούσαν κατά τη διάρκεια των χρόνων. Στόχος είναι να ανακαλέσουν στη μνήμη τους γνώσεις ιστορίας και να καταλήξουμε στην περίοδο της Μικρασιατικής Καταστροφής, όπου ο ελληνικός πληθυσμός οδηγήθηκε στην προσφυγιά. Αφού γίνει μια ελεύθερη συζήτηση γύρω από αυτό το θέμα καταλήγουμε στην περίοδο του 1922.

Ο εκπαιδευτικός χωρίζει τους μαθητές σε δύο ομάδες. Η μία ομάδα αποτελείται από 7 άτομα και η δεύτερη από 8. Δίνει στην κάθε ομάδα προς ανάγνωση ένα ιστορικό μυθιστόρημα με τίτλο " Ιστορία ενός αιχμαλώτου" (1929), του Στρατή Δούκα (1895). Πρόκειται για ένα μυθιστόρημα στο οποίο περιγράφονται οι περιπέτειες όλων των ανθρώπων που δεν κατάφεραν να αποδράσουν από τη μικρασιατική ακτή το 1922. Στα προσφυγοχώρια της Κατερίνης ο Δούκας συνάντησε έναν άνθρωπο που επέζησε από την Μικρασιατική καταστροφή και του αφηγήθηκε όλη την ιστορία του (Beaton, 1996). Ο ήρωας, κατόρθωσε να αποδράσει από το στρατόπεδο που οδηγήθηκαν όλοι οι Έλληνες που δεν πρόλαβαν να φύγουν στην καταστροφή της Σμύρνης. Αποφασίζει να παραστήσει τον Τούρκο προκειμένου να καταφέρει να σωθεί. Έτσι βρίσκει δουλειά στον Τούρκο Χατζημεμέτη και κατορθώνει να συγκεντρώσει χρήματα για τη διαφυγή του στην Ελλάδα. Μετά από πολλές

περιπέτειες καταφέρνει τελικά να ξεφύγει και να βρεθεί ασφαλής στα ελληνικά εδάφη.

Η αφήγηση επικεντρώνεται σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, χωρίς να προσδιορίζεται το πρόσωπο του αφηγητή σε κανένα σημείο της αφήγησης (Beaton, 1996). Αντίθετα, αναδύεται μέσα από τα γεγονότα που αφηγείται. Πρέπει να σημειωθεί ότι χαρακτηριστικό στοιχείο είναι η απουσία συγκεκριμένης λογοτεχνικής τεχνικής που στόχευε στο να δώσει το λόγο στον ανώνυμο λαό χωρίς ωστόσο να φανερώνει πουθενά σημάδια προφορικότητας (Beaton, 1996).

Η ανάγνωση του μυθιστορήματος γίνεται κατά τη διάρκεια των διδακτικών ωρών και οι μαθητές που μελετούν το κείμενο κρατούν σημειώσεις για τον τόπο, τον χρόνο και τα πρόσωπα της ιστορίας. Επίσης, χωρίζουν το κείμενο σε ενότητες με βάση το περιεχόμενο και παρουσιάζουν στο τέλος μια περίληψη του έργου που μελέτησαν. Την περίληψη αυτή την παρουσιάζουν στους υπόλοιπους συμμαθητές τους.

Η ταυτόχρονη ανάγνωση προτείνεται με σκοπό να γίνει γνωστός ο τρόπος με τον οποίο εξετάζει κάθε άτομο την ίδια ιστορία. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές θα μελετήσουν το ίδιο ιστορικό μυθιστόρημα, θα συλλέξουν πληροφορίες και θα τις παρουσιάσουν στην άλλη ομάδα. Η κάθε ομάδα θα παρουσιάσει την ιστορία με τον δικό της τρόπο και με βάση το πως την αντιλήφθηκαν τα μέλη της. Θα συζητήσουν εάν τους άρεσε το συγκεκριμένο μυθιστόρημα ή όχι και θα αιτιολογήσουν την απάντησή τους. Έτσι, θα γίνει φανερό ότι διαβάζοντας μια ιστορία δε σημαίνει ότι οι απόψεις όλων σχετικά με αυτή θα είναι ίδιες. Ο καθένας αντιλαμβάνεται διαφορετικά από τον άλλον ένα θέμα, το παρουσιάζει με ιδιαίτερο τρόπο, διαφορετικά από αυτόν που θα το σκεφτόταν κάποιος άλλος, υπάρχει ωστόσο μια ομοιότητα. Η ιστορία είναι η ίδια.

Στόχοι της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι:

- 1) Να συγκρίνουν οι μαθητές τις γνώσεις και τις πληροφορίες που αποκόμισαν μέσα από την ανάγνωση του ίδιου μυθιστορήματος
- 2) Να κατανοήσουν ότι οι τρόποι που μπορείς να ερμηνεύσεις μια ιστορία είναι πολλοί
- 3) Να εκφράσουν ελεύθερα την άποψή τους
- 4) Να σεβαστούν την αντίθετη άποψη

- 5) Να αναπτύξουν τεκμηριωμένη άποψη για ένα κείμενο και να μπορούν να δικαιολογήσουν με επιχειρήματα γιατί τους άρεσε και γιατί όχι

2^ο στάδιο –ανάγνωση ιστορικών μυθιστορημάτων

Μετά την ανάγνωση του ίδιου μυθιστορήματος και τη μελέτη του οι ομάδες αλλάζουν και από 2 γίνονται 3. Οι ομάδες αποτελούνται από 5 άτομα η κάθε μια, από αγόρια και από κορίτσια και ο διαχωρισμός γίνεται από τον εκπαιδευτικό. Οι μαθητές βρίσκονται πλέον σε μια ηλικία που θα πρέπει να συνεργάζονται και με συμμαθητές που μπορεί να μην είναι τόσο κοντά και να μην θέλουν να συνεργαστούν. Ωστόσο, πρέπει μέσα από αυτή τη διαδικασία να αναπτύξουν τη δεξιότητα της συνεργασίας και να μάθουν να λειτουργούν συλλογικά, ακόμα και με άτομα που δεν θέλουν.

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει στους μαθητές 3 ιστορικά μυθιστορήματα. Το ένα είναι το έργο του Ηλία Βενέζη (1904) ``Νούμερο 31328``, που γράφτηκε το 1931. Το έργο αυτό αποτελεί την αυτοβιογραφία του ίδιου του συγγραφέα ο οποίος σε ηλικία 18 ετών οδηγήθηκε στα κάτεργα της Ανατολής από τους Τούρκους (οπισθόφυλλο «Νούμερο 31328»). Αφηγείται τις εμπειρίες του από τα κάτεργα και αποτελεί μια προσωπική μαρτυρία, γραμμένη σε πρώτο πρόσωπο. Ο αφηγητής, 18 ετών οδηγείται από τους νικητές Τούρκους στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας προκειμένου να δουλέψει στα τάγματα εργασίας (Beaton, 1999). Οι περισσότεροι σε εκείνο το μέρος δεν κατόρθωσαν να επιζήσουν από τις κακουχίες και τις άσχημες συνθήκες στις οποίες ζούσαν. Ο συγγραφέας ωστόσο κατόρθωσε να ζήσει και υπό την προστασία του Ερυθρού Σταυρού οδηγήθηκε στην Ελλάδα μετά από την υπογραφή της συμφωνίας που όριζε την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών. Όλοι όσοι είχαν νούμερο θα καταμετρούνταν και θα έμπαιναν στο πλοίο για την Ελλάδα. Το νούμερο, που αποτελεί και τον τίτλο του βιβλίου ήταν αυτό που τελικά έσωσε τη ζωή του αφηγητή και πολλών άλλων (Beaton, 1996).

Ο Ηλίας Βενέζης ξεκίνησε να γράφει το έργο αυτό το 1924 αλλά το ολοκλήρωσε το 1931. Το βιβλίο αυτό επιλέγεται προς μελέτη από τους μαθητές επειδή αποτελεί την εμπειρία ενός ανθρώπου που έζησε τα βασανιστήρια και τις κακουχίες που βίωσαν οι Έλληνες αιχμάλωτοι από τους Τούρκους. Περιγράφει με γλαφυρό τρόπο τις συνθήκες διαβίωσης στα λεγόμενα « αμελέ ταμπουρού» και είναι από τους λίγους ανθρώπους που κατάφεραν να επιβιώσουν. Αξίζει να αναφερθεί ότι στο βιβλίο δεν περιγράφονται

μόνο η βαρβαρότητα αλλά τονίζεται η ανθρωπιά και η αλληλεγγύη. Μέσα από την ανάγνωσή του λοιπόν οι μαθητές θα αντιληφθούν ότι παρά τις αντιξοότητες, οι άνθρωποι δεν έχαναν την ανθρωπιά τους και το αίσθημα της αλληλεγγύης. Κατάφεραν μέσα από την εξαθλίωση στην οποία ζούσαν να διατηρήσουν και να φέρουν στην επιφάνεια το αίσθημα της ανθρωπιάς και τη φιλία. Αυτό είναι και το σπουδαιότερο μήνυμα, ότι ακόμα και αν ζούμε δύσκολες καταστάσεις πρέπει όλοι να είμαστε ενωμένοι και να γεφυρώσουμε το χάσμα που υπάρχει μεταξύ μας ορισμένες φορές.

Επίσης, οι μαθητές σ' αυτή την ηλικία ενδιαφέρονται περισσότερο για ιστορίες πραγματικές. Θέλουν να διαβάζουν ιστορίες που τις έχουν ζήσει οι άνθρωποι στην πραγματικότητα και δεν είναι τεχνάσματα της φαντασίας και του μύθου. Το συγκεκριμένο μυθιστόρημα λοιπόν ανταποκρίνεται σε αυτές τις απαιτήσεις των μαθητών.

Η δεύτερη ομάδα αναλαμβάνει να μελετήσει ένα άλλο ιστορικό μυθιστόρημα του Κοσμά Πολίτη (1888), με τίτλο " Στου Χατζηφράγκου" (1963). Το μυθιστόρημα αυτό περιγράφει τη ζωή των ανθρώπων στις ελληνικές λαϊκές συνοικίες της Σμύρνης. Ο τίτλος αναφέρεται σε μια τέτοια συνοικία της Σμύρνης. Οι ήρωες είναι μικρά παιδιά και ο συγγραφέας ξαναζωντανεύει στη μνήμη του τις εμπειρίες της παιδικής του ηλικίας στο μέρος αυτό, αναδεικνύοντας έμμεσα τα κοινωνικά και εθνικά στοιχεία που έφεραν τελικά την Καταστροφή του 1922. Επιλέγεται να δοθεί για ανάλυση στους μαθητές επειδή αναφέρεται στην περίοδο που καλούνται οι μαθητές να ερευνήσουν και παρουσιάζει πως ζούσαν οι Έλληνες στην Μικρά Ασία με έναν ρεαλιστικό τρόπο, μεταφέροντας τους αναγνώστες στις γειτονιές της Σμύρνης. Μπορούν μέσα από την ανάγνωση του μυθιστορήματος αυτού να συνειδητοποιήσουν πως η ευτυχία και η ειρηνική ζωή είναι παροδικές και μπορούν να αλλάξουν από τη μια στιγμή στην άλλη. Επίσης, οι μαθητές θα κατανοήσουν ότι οι Έλληνες της Μικράς Ασίας συμβίωναν ειρηνικά με τους Τούρκους και δημιουργούσαν φιλικές σχέσεις μαζί τους παρά τις διαφορές των δύο αυτών λαών. Ωστόσο, θα επαναπροσδιορίσουν έννοιες όπως η ειρήνη, η ευτυχία και θα συνειδητοποιήσουν ότι οι καταστάσεις μπορεί να αλλάξουν από τη μια στιγμή στην άλλη και αυτά που θεωρούσαν έως τώρα δεδομένα, τελικά δεν είναι.

Η τρίτη ομάδα, αποτελούμενη κι αυτή από 5 άτομα, πρόκειται να μελετήσει ένα έργο που ανήκει στη Διδώ Σωτηρίου (1909), με τίτλο "Ματωμένα Χώματα" (1962). Τα γεγονότα τοποθετούνται χρονικά από το 1910-1922. Ο ήρωας της ιστορίας, ο Μανώλης Αξιώτης περιγράφει τη ζωή του ξεκινώντας από τον τόπο όπου ζούσε, τον Κιρκιντζέ της Μικράς Ασίας. Στη συνέχεια, βρίσκεται στα τάγματα εργασίας και περιγράφει τις άθλιες συνθήκες εργασίας στα λεγόμενα « αμελέ ταμπουρού». Επιστρέφοντας μετά από καιρό στον τόπο του κατατάσσεται στο πλευρό του ελληνικού στρατού. Οι μάχες ανάμεσα σε Τούρκους και Έλληνες κλιμακώνονται. Ο πρωταγωνιστής της ιστορίας περιγράφει τα δεινά του πολέμου, τους ανθρώπους που συναντά και γνωρίζει στο στρατόπεδο, οι οποίοι είναι όλοι τους αξιόλογοι και κατάγονται από την Ελλάδα, καθώς και τη φιλία που αναπτύσσει με αυτούς. Αποκορύφωμα των μαχών είναι η φωτιά στη Σμύρνη τον Αύγουστο του 1922. Ο ήρωας του μυθιστορήματος προσπαθεί να σωθεί και μετά από πολλές μέρες που ήταν αιχμάλωτος των Τούρκων καταφέρνει να δραπετεύσει και να βρεθεί σε μια βάρκα μαζί με άλλους πρόσφυγες, αναζητώντας ένα ασφαλές μέρος για να ξεκινήσουν τη ζωή τους από την αρχή.

Το μυθιστόρημα αυτό αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά μυθιστορήματα της Διδούς Σωτηρίου, που αναφέρονται στη Μικρασιατική καταστροφή. Όλα όσα αφηγείται ο ήρωας αποτελούν τις συνθήκες τις οποίες αναγκάστηκαν να ζήσουν και να υποφέρουν πολλοί Έλληνες 15-20 χρόνια πριν έρθει η καταστροφή. Επιλέγεται προς ανάγνωση με αφορμή ένα απόσπασμα από το βιβλίο αυτό, που υπάρχει στο σχολικό εγχειρίδιο "Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας" με τίτλο "Όταν πρωτοκατέβηκα στη Σμύρνη". Μέσα από αυτό το μυθιστόρημα οι μαθητές μπορούν να μάθουν την ιστορία ενός ανθρώπου που έζησε στα τάγματα εργασίας καθώς και να αποκτήσουν πληροφορίες για την μικρασιατική καταστροφή. Επίσης, αναδύονται έννοιες της φιλίας και της αλληλεγγύης μεταξύ ανθρώπων που είχαν διαφορετική θρησκεία, παρ' όλα αυτά ποτέ δεν έπαψαν να νιώθουν αγάπη ο ένας για τον άλλον. Θα μπορέσουν με τον τρόπο αυτό να κατανοήσουν τις αξίες και τις ιδέες που υπάρχουν μέσα στα λογοτεχνικά κείμενα και θα κατανοήσουν ότι όλες αυτές οι αξίες είναι προσδιορισμένες ιστορικά (Πρόγραμμα Σπουδών, 2011).

Οι μαθητές καλούνται να διαβάσουν τα μυθιστορήματα αυτά, να γράψουν μια περίληψη στην οποία θα αναφέρουν τα κύρια σημεία του έργου, θα εντοπίσουν α) το χρόνο τον οποίο διαδραματίζεται η ιστορία, β) τα ιστορικά γεγονότα της

συγκεκριμένης περιόδου, γ) τα κεντρικά και δευτερεύοντα πρόσωπα της ιστορίας, δ) τη γλώσσα του κάθε μυθιστορήματος. Αφού γίνει αυτό θα παρουσιάσουν τις πληροφορίες τους και την περίληψη του έργου που μελέτησαν στους υπόλοιπους συμμαθητές τους.

Οι στόχοι του συγκεκριμένου σταδίου είναι:

- 1) Να αναπτύξουν οι μαθητές το γραπτό λόγο μέσα από την καταγραφή των πληροφοριών και της περίληψης του έργου που προσέγγισαν
- 2) Να αναπτύξουν τις αναγνωστικές και επικοινωνιακές τους δεξιότητες μέσα από την συζήτηση μεταξύ τους για όλα όσα μελέτησαν και μέσω της παρουσίασης της περίληψης του μυθιστορήματος στους συμμαθητές τους
- 3) Να κατανοήσουν ότι οι συγγραφείς προσεγγίζουν με διαφορετικό τρόπο μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο και τα γεγονότα της
- 4) Να συνεργαστούν μεταξύ τους και να λειτουργήσουν ομαδικά
- 5) Να συνδέσουν την ιστορία με τη σημερινή πολυπολιτισμική πραγματικότητα (Καλογήρου, 2005)

3^ο στάδιο – δραματοποίηση

Αφού ολοκληρωθεί η μελέτη και η παρουσίαση των ιστορικών μυθιστορημάτων θα επιλεγεί από τους μαθητές μια σκηνή ενός από τα μυθιστορήματα που προσέγγισαν. Εάν υπάρξει διαφωνία, η επιλογή θα γίνει κατόπιν κλήρωσης. Οι μαθητές θα επιλέξουν ποια σκηνή από το συγκεκριμένο μυθιστόρημα προτιμούν να δραματοποιήσουν και θα μοιραστούν οι χαρακτήρες που θα υποδυθεί ο κάθε μαθητής, μέσω κλήρωσης επίσης. Στη συνέχεια, ο κάθε μαθητής θα γράψει τα λόγια του σε ένα φύλλο χαρτί ανάλογα με όλα όσα διαδραματίζονται στη συγκεκριμένη σκηνή και με βάση τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που έχει ο κάθε ήρωας. Θα γίνει προσπάθεια να αναλάβουν όλοι οι μαθητές από έναν ρόλο αλλά εάν μείνουν κάποιοι χωρίς ρόλο θα βοηθήσουν τους υπόλοιπους συμμαθητές τους είτε κατά τη διάρκεια της συγγραφής των διαλόγων, είτε κατά τη διάρκεια της δραματοποίησης κάνοντας τους υποβολείς είτε προσαρμόζοντας με τέτοιο τρόπο την αίθουσα, ώστε να γίνει πιο εύκολα η δραματοποίηση της σκηνής.

Η συγκεκριμένη πρακτική διδασκαλίας βοηθά τους μαθητές στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης. Μέσα από την καταγραφή των διαλόγων από τους ίδιους καθώς και μέσα από την αναπαράσταση των χαρακτήρων, αυτών που θα υποδυθούν οι ίδιοι αλλά και αυτών που θα δουν από τους υπόλοιπους συμμαθητές τους, συναισθάνονται την εμπειρία άλλων ατόμων σαν μια εμπειρία που την έζησαν οι ίδιοι (Δημητριάδου, 2016). Επίσης, καλλιεργείται τόσο ο γραπτός όσο και ο προφορικός λόγος. Ο γραπτός λόγος μέσω της συγγραφής των διαλόγων και ο προφορικός μέσα από την εκφώνηση των διαλόγων που δημιούργησαν οι μαθητές. Κοινωνικοποιούνται επίσης στα πλαίσια της ομάδας (Δημητριάδου, 2016) και αναπτύσσουν ταλέντα που μπορεί να διέθεταν και να μην είχαν παρουσιαστεί μέχρι τώρα. Γνωρίζουν καλύτερα τους χαρακτήρες του έργου και προσπαθούν να σκεφτούν ποιοι ήταν οι λόγοι που τους οδήγησαν σε συγκεκριμένες πράξεις.

Γ΄ΦΑΣΗ - Μετά την ανάγνωση (4 ώρες)

Οι μαθητές, αφού παρουσιάσουν τα έργα που μελέτησαν και τις πληροφορίες που άντλησαν από αυτά, καλούνται να τα συγκρίνουν όλοι μαζί. Θα εντοπίσουν αρχικά εάν έχουν ομοιότητες και διαφορές και θα τις επισημάνουν. Στη συνέχεια, θα προσπαθήσουν να κατανοήσουν για ποιους λόγους οι συγγραφείς καταπιάστηκαν με το θέμα αυτό και γιατί είναι επίκαιρο ακόμα και στις μέρες μας. Έπειτα, θα ανεβάσουν το υλικό που συγκέντρωσαν από τα μυθιστορήματα στην ιστοσελίδα του σχολείου τους για να εξασκηθούν με τον τρόπο αυτό με τη χρήση των νέων τεχνολογιών.

Αξιολόγηση (1 ώρα)

Η αξιολόγηση της διαδικασίας πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας, ωστόσο προτείνεται μια δραστηριότητα που θα βοηθήσει περισσότερο τους μαθητές να γνωρίσουν την ιστορία της μικρασιατικής καταστροφής. Οι μαθητές λοιπόν, όλοι μαζί, καλούνται να ψάξουν ταινίες που έχουν ως κεντρικό τους θέμα τη μικρασιατική καταστροφή. Μάλιστα, μπορούν να αφιερώσουν μια διδακτική ώρα προκειμένου να δουν μια από τις ταινίες που βρήκαν με κεντρικό θέμα αυτό το οποίο μελέτησαν διεξοδικά κατά τη διάρκεια όλων των φάσεων που περιελάμβανε το συγκεκριμένο σενάριο.

1.3 Σενάριο διδασκαλίας για τη Γ΄Γυμνασίου

Το παρόν σενάριο διδασκαλίας αποτελεί ένα θεωρητικό πλάνο διδασκαλίας του ιστορικού μυθιστορήματος που μπορεί να εφαρμοστεί στην Γ΄τάξη του γυμνασίου. Η τάξη αυτή πρόκειται να ασχοληθεί με μυθιστορήματα που γράφτηκαν την περίοδο 1830 – 1880. Τα έργα της συγκεκριμένης περιόδου χαρακτηρίζονται από αρκετές ιδιομορφίες ως προς τη γλώσσα και το περιεχόμενο. Παρ' όλα αυτά στην περίοδο αυτή συγκαταλέγονται ιστορικά μυθιστορήματα που αποτελούν τα πρώτα που άνοιξαν το δρόμο για να αναπτυχθεί το ιστορικό μυθιστόρημα στον ελληνικό χώρο.

Η τάξη αποτελείται από 21 μαθητές, 10 αγόρια και 11 κορίτσια. Με αφορμή διάφορα ποιήματα και αποσπάσματα από μυθιστορήματα με ιστορικό περιεχόμενο που υπάρχουν στο σχολικό βιβλίο *''Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας''*, της Γ΄ τάξης, οι μαθητές συζητούν μαζί με τον διδάσκοντα ή τη διδάσκουσα το θέμα των κειμένων αυτών. Πιο συγκεκριμένα, αφορμή αποτελεί ένα απόσπασμα από το έργο του Μακρυγιάννη (1797), *'' Απομνημονεύματα''* (1907). Οι μαθητές ερευνούν ποια περίοδο γράφει ο Μακρυγιάννης το έργο του και αποφασίζουν να μελετήσουν ιστορικά μυθιστορήματα που έχουν γραφτεί τη συγκεκριμένη εποχή.

Γενικά, μέσα από τη μελέτη ιστορικών μυθιστορημάτων οι μαθητές μπορούν να γνωρίσουν έναν άλλον κόσμο, πολύ διαφορετικό από το δικό τους και να έρθουν σε επαφή με ανθρώπους και κοινωνίες πολύ διαφορετικές από τη δική τους. Ταξιδεύουν σε μια εποχή που στιγματίστηκε από ένα μεγάλο ιστορικό γεγονός και συνδυάζουν ταυτόχρονα τις γνώσεις της ιστορίας με το μάθημα της Λογοτεχνίας. Η διαθεματικότητα αυτή βοηθά τους μαθητές έτσι ώστε να μπορέσουν να κατανοήσουν καλύτερα, ακόμη και να δικαιολογήσουν, συμπεριφορές των ηρώων που πρωταγωνιστούν στα έργα αυτά και να αποκτήσουν ενσυναίσθηση. Έρχονται σε επαφή, λοιπόν, με εμπειρίες προσώπων και εμπλέκουν την ιστορική με την κοινωνική πραγματικότητα (Αποστολίδου, 2004). Όλα αυτά λαμβάνονται υπόψη για τη δημιουργία όλων των παραπάνω σεναρίων αλλά και για αυτό που θα αναλυθεί διεξοδικά παρακάτω.

Οι στόχοι λοιπόν του συγκεκριμένου διδακτικού σεναρίου είναι οι μαθητές:

- 1) Να ανακαλέσουν στη μνήμη τους ποιήματα και μυθιστορήματα που έχουν διαβάσει ήδη, με κεντρικό θέμα ένα ιστορικό γεγονός.
- 2) Να κατανοήσουν τι σημαίνει ιστορικό μυθιστόρημα
- 3) Να κατανοήσουν ότι η ιστορία ενέπνευσε πολλούς συγγραφείς και τους οδήγησε στη δημιουργία μεγάλων και σπουδαίων έργων
- 4) Να συνδυάσουν την ιστορία με την ανθρώπινη εμπειρία
- 5) Να μάθουν να προσεγγίζουν τα κείμενα που διαβάζουν και να μπορούν να τα παρουσιάσουν σε συμμαθητές τους
- 6) Να αναγνωρίζουν και να μπορούν να περιγράψουν αναλυτικά τον χώρο, τον χρόνο και τα γεγονότα της ιστορίας (Αποστολίδου, 2004)
- 7) Να μπορέσουν να περιγράψουν τα συναισθήματα που τους γεννά η κάθε ιστορία
- 8) Να μάθουν να συνεργάζονται και να λειτουργούν ομαδικά
- 9) Να εξοικειωθούν με τη χρήση των ΤΠΕ

Το διδακτικό αυτό σενάριο θα διαρκέσει περίπου 35 ώρες και περιλαμβάνει τρεις φάσεις. Η Α΄ φάση είναι αυτή πριν την ανάγνωση, που διαρκεί από 2 έως 3 διδακτικές ώρες, η Β΄ φάση είναι κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, 16 έως και 20 ώρες και η τελευταία φάση, η Γ΄ είναι μετά την ανάγνωση, που θα διαρκέσει 8 περίπου ώρες.

Α΄ΦΑΣΗ – Πριν την ανάγνωση (2 - 3 ώρες)

Στην πρώτη φάση, οι μαθητές μελετούν το κείμενο ‘‘Απομνημονεύματα’’ του Γιάννη Μακρυγιάννη. Προβληματίζονται για το θέμα της ιστορίας, μελετούν ποια περίοδο γράφει ο Μακρυγιάννης τα Απομνημονεύματά του, σε ποια περίοδο αναφέρονται και ξεκινούν να συζητούν ποια άλλα ποιήματα και μυθιστορήματα γνωρίζουν με ιστορικό θέμα, είτε τα έχουν διδαχθεί είτε όχι, καθώς και ποια υπάγονται σε εκείνη την περίοδο. Οριοθετείται με τον τρόπο αυτό η περίοδος των μυθιστορημάτων την οποία θα μελετήσουν οι μαθητές. Αποφασίζουν να αποκτήσουν περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό πλαίσιο, με τρόπο που να συνδυάσουν το μάθημα της λογοτεχνίας με το μάθημα της ιστορίας και να διαβάσουν μυθιστορήματα που καταπιάνονται με θέματα ιστορικά. Οι μαθητές συζητούν μεταξύ τους και ανταλλάσσουν γνώσεις που έχουν σχετικά με τα μυθιστορήματα που έχουν ως κύριο θέμα ένα ιστορικό γεγονός και στη συνέχεια ερευνούν, χωρισμένοι σε ομάδες, ποια άλλα μυθιστορήματα που έχουν διαβάσει έχουν ιστορικό θέμα. Χρησιμοποιούν ως πηγές το διαδίκτυο, σχολικά βιβλία αλλά και διάφορα άλλα συγγράμματα που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη του σχολείου για να ανακαλύψουν μόνοι τους ποια ιστορικά μυθιστορήματα έχουν γραφτεί την περίοδο 1830 – 1880.

Στόχοι της συγκεκριμένης φάσης είναι οι μαθητές:

- 1) Να κατανοήσουν σε ποια ιστορική περίοδο αναφέρεται ο Μακρυγιάννης στο έργο του και ποια περίοδο αρχίζει να γράφει
- 2) Να επαναφέρουν στη μνήμη τους μυθιστορήματα και ποιήματα που έχουν θέμα ιστορικό
- 3) Να συνδυάσουν τις γνώσεις της λογοτεχνίας με τις ιστορικές γνώσεις
- 4) Να συζητήσουν μεταξύ τους και να ανταλλάξουν γνώσεις και απόψεις, αναπτύσσοντας έτσι το διάλογο
- 5) Να αξιοποιήσουν τις ΤΠΕ για την ανεύρεση των πληροφοριών τους καθώς και τη σχολική βιβλιοθήκη

Β' ΦΑΣΗ - Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης (16 - 20 ώρες)

Οι μαθητές με βάση την έρευνά τους προτείνουν ένα ιστορικό μυθιστόρημα που βρήκαν και θέλουν να μελετήσουν. Ο εκπαιδευτικός προκειμένου να διευκολύνει τους μαθητές προτείνει κάποια συγκεκριμένα μυθιστορήματα που μπορούν να διαβάσουν και να προσεγγίσουν. Για να μην υπάρξουν παρεξηγήσεις και δύο ή περισσότερες ομάδες θελήσουν να μελετήσουν το ίδιο έργο, γίνεται κλήρωση ανάμεσα στα τέσσερα διαφορετικά έργα που πρότεινε η κάθε ομάδα. Μετά από την κλήρωση οι ομάδες διαμορφώνονται ξανά ως προς τον αριθμό επειδή κάποια μυθιστορήματα είναι μεγαλύτερα από κάποια άλλα και χρειάζονται περισσότερο χρόνο αλλά και άτομα για να μελετηθούν.

Η τάξη αποτελείται από 20 μαθητές και οι ομάδες απαρτίζονται από 4 έως 6 άτομα. Από 6 άτομα αποτελείται η ομάδα η οποία θα αναλάβει να μελετήσει ένα μυθιστόρημα που έχει περισσότερες σελίδες από τα υπόλοιπα. Η πρώτη ομάδα αποτελείται από 4 άτομα, η δεύτερη από 6 και οι υπόλοιπες δύο από 5 άτομα.

Στην πρώτη ομάδα, η οποία αποτελείται από 4 άτομα, δίνεται το μυθιστόρημα του Εμμανουήλ Ροΐδη (1836), *''Πάπισσα Ιωάννα''* (1988[1866]). Το έργο αυτό αναφέρεται στην περίοδο του μεσαίωνα και εξιστορεί την ιστορία μιας γυναίκας που προσποιούμενη τον άντρα κατόρθωσε να φτάσει και να αναλάβει το αξίωμα του Πάπα. Η ιστορία επικεντρώνεται στο πρόσωπο μιας γυναίκας από τη στιγμή της γέννησής της μέχρι και το τέλος της ζωής της. Ξεκινά με την ιστορία των γονιών της και συνεχίζει με την ένταξή της στον βίο της μοναχής σε νεαρή ηλικία, τον έρωτά της με έναν μοναχό, τα ταξίδια τους με την Ιωάννα να είναι μεταμφιεσμένη σε άντρα. Η αφήγηση συνεχίζει με την μακροχρόνια παραμονή του ζευγαριού στην Αθήνα, την εγκατάσταση της Ιωάννας στη Ρώμη και την άνοδό της στο αξίωμα του Πάπα. Στο τέλος, στο έργο αναφέρεται η εγκυμοσύνη της Ιωάννας και η αποβολή της κατά τη διάρκεια μιας λιτανείας, η οποία οδηγεί και στον θάνατό της.

Αξιίζει να σημειωθεί, ότι, πρόκειται για ένα μυθιστόρημα που έχει δεχθεί αρκετές κριτικές, θετικές αλλά και αρνητικές, αποτελεί ωστόσο ένα από τα γνήσια ιστορικά μυθιστορήματα. Αποτέλεσε αντικείμενο σχολιασμού πολλών κριτικών, όσον αφορά τον φιλελεύθερο, για την εποχή εκείνη, χαρακτήρα του έργου και το σατιρικό του χαρακτήρα. Πρόκειται για ένα βιβλίο που αντιτίθεται στα χριστιανικά ιδεώδη που ιδιαίτερα την εποχή εκείνη ήταν κυρίαρχα σε όλη την κοινωνία. Χαρακτηρίστηκε «

βιβλίον περίεργον και πολύτιμον», σε ένα έντυπο, την εποχή της έκδοσής της (Παπαθεοδώρου, 2017). « Παρ' όλα αυτά, ο Ροΐδης επιμένει στην ανάγκη δημιουργίας μιας δημόσιας σφαίρας, ανοίγοντας δρόμους που η ελληνική κοινωνία δίστασε να ακολουθήσει, όχι μόνο τότε αλλά ίσως και τώρα» (Παπαθεοδώρου, 2017:21). Σε αυτό ακριβώς το σημείο πρέπει να σταθεί και ο εκπαιδευτικός και να προτείνει προς μελέτη το συγκεκριμένο μυθιστόρημα.

Οι μαθητές μέσα από τη μελέτη του έργου αυτού θα παραλληλίσουν την τότε εποχή και τις ηθικές της αξίες με τα σημερινά δεδομένα, όπου κυριαρχούν ακόμα και τώρα θρησκευτικά ιδεώδη. Θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν έτσι με κριτική ματιά τις αρχές και τις αξίες που προσπαθεί να μας περάσει η σημερινή κοινωνία με διάφορους τρόπους. Θα αντιληφθούν ότι μέσα από το έργο αυτό ένας συγγραφέας θέλησε να σατιρίσει όλα αυτά τα δεδομένα και θα μπορέσουν να παραλληλίσουν τη συμπεριφορά αυτή με κάτι που συμβαίνει και σήμερα με πολλά άτομα που εκφράζουν δημόσια τις απόψεις τους, οι οποίες μπορεί να αντιτίθενται σε κάποιους κανόνες και ιδεώδη που μας έχει περάσει η κοινωνία. Θα κεντρίσει με τον τρόπο αυτό το ενδιαφέρον τους και θα επιδοθούν με μεγαλύτερο ζήλο στη μελέτη του, αναπτύσσοντας και την κριτική τους σκέψη.

Η δεύτερη ομάδα που αποτελείται από 6 άτομα, αναλαμβάνει να μελετήσει το μυθιστόρημα του Παύλου Καλλιγά (1814), " Θάνος Βλέκας" (1991[1855]). Πρόκειται για ένα έργο το οποίο αναφέρεται σε ένα φαινόμενο που απασχολούσε την κοινωνία σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και οδήγησε πολλούς συγγραφείς να γράψουν γι' αυτό, τη ληστεία (Αποστολίδου, 2004).

Το έργο αφηγείται την ιστορία ενός αγρότη, του Θάνου Βλέκα. Ο πρωταγωνιστής της ιστορίας και ο αδερφός του, γιοι παλιού αγωνιστή του 1821, ζουν στα περίχωρα της Λαμίας. Ο Θάνος προσπαθεί να τα βγάλει πέρα καλλιεργώντας ένα μικρό κομμάτι γης. Οι ομάδες των συμμοριών που κυκλοφορούν εκείνη την εποχή του κλέβουν ό, τι του έχει απομείνει. Ο αδερφός του από την άλλη πλευρά, είναι στρατιωτικός. Αποφασίζει να ενταχθεί στην ομάδα των ληστών προκειμένου να επιβιώσει. Ο Θάνος βλέποντας την απελπιστική κατάσταση που επικρατεί αποφασίζει να φύγει και να πάει στην Θεσσαλία αναζητώντας μια καλύτερη ζωή. Η μορφή του Θάνου αντιτίθεται στο έργο με τη μορφή του αδερφού του, που συγκεντρώνει στο πρόσωπό του τα κακά της κοινωνίας και της πολιτικής θέλοντας να αποκομίσει όσα

περισσότερα οφέλη μπορεί (Beaton, 1996). Οι δύο αυτές μορφές δείχνουν τα δύο πρόσωπα που κυριαρχούν στην κοινωνία, το καλό και το κακό.

Η αφήγηση θυμίζει τα αρχαία ελληνιστικά μυθιστορήματα και στο έργο αποτυπώνονται όλες οι κοινωνικές αδικίες, στην προσπάθεια του συγγραφέα να μετριαστούν μέσα από την καταγραφή τους (Beaton, 1996). Μέσα από το συγκεκριμένο μυθιστόρημα οι μαθητές θα αντιληφθούν ότι υπάρχουν άνθρωποι με αξίες που λειτουργούν για το συλλογικό καλό. Είναι ένα μήνυμα πολύ ηχηρό και παραπέμπει στις αξίες που πρέπει να αποκτήσουν οι μαθητές και να γίνουν καλύτεροι άνθρωποι. Αυτό αποτελεί και έναν λόγο για τον οποίο επιλέχθηκε το μυθιστόρημα αυτό προς μελέτη. Επίσης, θεωρείται ότι τα κοινωνικά φαινόμενα που αναφέρονται στο βιβλίο θα αποτελέσουν αφορμή για προβληματισμό και θα εντείνουν το ενδιαφέρον των μαθητών για τα κοινωνικά και τα ιστορικά φαινόμενα που επικρατούν σε όλες τις κοινωνίες και όλες τις εποχές.

Η τρίτη ομάδα, των 5 ατόμων, αναλαμβάνει το μυθιστόρημα "Ο Αυθέντης του Μορέως" (1989[1850]), του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή (1809). Ο Αυθέντης του Μορέως αναφέρεται στην περίοδο της Φραγκοκρατίας (Αποστολίδου, 2004) και αποτελεί ιστορικό ιπποτικό μυθιστόρημα. Μετά το 1204, ο γάλλος ιππότης Γοδοφρείδος Βιλλαρδουΐνος κατέκτησε την Πελοπόννησο για λογαριασμό του αρχηγού του, Γουλιέλμου Σαμπλίτη. Ο Σαμπλίτης όμως αναγκάζεται να γυρίσει στη Γαλλία για να διαδεχτεί τον αδελφό του στο θρόνο. Αφήνει πίσω του τον Γοδοφρείδο Βιλλαρδουΐνο ως Τοποτηρητή του Μοριά με τους εξής όρους : αν, ως το τέλος της χρονιάς, δεν έχει επιστρέψει ο Σαμπλίτης στην Πελοπόννησο ή δεν έχει στείλει κάποιον άλλον στη θέση του, Αυθέντης του Μορέως θα παραμείνει ο Βιλλαρδουΐνος. Στη Γαλλία όμως ο ανιψιός του Σαμπλίτη, ο Ροβέρτος, πείθει το θείο του να του δώσει το φέουδο του Μοριά. Ο Βιλλαρδουΐνος ενημερώνεται γι' αυτό και, χάρη σ' έναν κατάσκοπό του που ακολουθεί τον Ροβέρτο, καταφέρνει να καθυστερήσει το ταξίδι του επίδοξου διαδόχου του με αποτέλεσμα ο Ροβέρτος να φτάσει εκπρόθεσμος και να χάσει τη θέση του Αυθέντη.

Ο Ραγκαβής έχει ως πρότυπο το έργο "Ιβανός" του Walter Scott (Ντενίση, 1994). Πρότυπό του αποτελεί και το "Χρονικό του Μορέως", που είχε γραφτεί πιο πριν (Vitti, 2003). Ο συγγραφέας προσθέτει ιστορικά στοιχεία και τα επεξεργάζεται μυθοπλαστικά, συνδυάζοντας τον έρωτα με την πολιτική. « Η πολιτική κρίση που υπάρχει και αναπτύσσεται στον Αυθέντη προέρχεται απευθείας από το Χρονικόν του

Μορέως» (Τσερεβελάκης, 2019:182). Οι μαθητές θα έρθουν σε επαφή με ένα έργο που είναι πολύ κοντά σε ένα ξένο ιστορικό μυθιστόρημα και θα αποκτήσουν πληροφορίες για την περίοδο της Φραγκοκρατίας, ολοκληρώνοντας έτσι τη μελέτη όλων των περιόδων που αφορούν την ελληνική ιστορία και χαρακτηρίζονται από μεγάλα ιστορικά γεγονότα.

Τέλος, η τέταρτη ομάδα, αποτελούμενη και αυτή από 5 άτομα αναλαμβάνει το έργο του Δημήτριου Βικέλα (1835), `` Λουκής Λάρας`` (1990[1877]). Η ιστορία διαδραματίζεται σε μια περίοδο που αποτελεί ορόσημο για τον ελληνισμό, την περίοδο της ελληνικής επανάστασης. Η υπόθεσή του αναφέρεται στην Επανάσταση του '21 και ιδιαίτερα στις αντιδράσεις του άμαχου πληθυσμού. Τοπικά εξελίσσεται στη Σμύρνη, στη Χίο και στην Τήνο όπου ο Λάρας κατέφυγε τελικά και σταδιοδρόμησε ως έμπορος. Ο αφηγητής είναι ο πρωταγωνιστής της ιστορίας, ο οποίος τώρα πια είναι γέρος και ζει στο Λονδίνο με την περιουσία που κέρδισε δίκαια (Vitti, 2003). Ο Λουκής Λάρας αποτελεί μια αντιηρωική μορφή των χρόνων του αγώνα, που κυριαρχούσαν οι πατριωτικές εξάρσεις. Έχει γραφτεί σε μια γλώσσα που είναι πιο κοντά στην ομιλουμένη της εποχής (Beaton, 1999). Επομένως, μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητή στους μαθητές. Ο Λουκής Λάρας δεν λειτουργεί με βάση τις ηρωικές πράξεις που χαρακτηρίζουν την εποχή αλλά βασίζεται « στη σύνεση, την προνοητικότητα και το κουράγιο που θέτουν τα θεμέλια για το μελλοντικό εμπόριο» (Beaton, 1999: 95). Με βάση αυτά ένας άνθρωπος μπορεί να πορευτεί στη ζωή του και να κατορθώσει πολλά. Αυτό το μήνυμα περνά το συγκεκριμένο ιστορικό μυθιστόρημα, κάνοντας τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι δεν αρκούν μόνο οι ηρωικές πράξεις. Ο άνθρωπος πρέπει να λειτουργεί με σύνεση και λογική και με τον τρόπο αυτό θα επιτύχει πολλά περισσότερα απ' όσα περιμένει.

Τα έργα αυτά αναφέρονται σε τέσσερις διαφορετικές περιόδους γι' αυτό και εντάσσονται στο παρόν σενάριο διδασκαλίας. Οι μαθητές μπορούν, μέσα από τη μελέτη των μυθιστορημάτων αυτών, να αντλήσουν πληροφορίες για διαφορετικές περιόδους της ελληνικής ιστορίας αλλά και για θέματα που απασχολούσαν τις περιόδους αυτές, όπως είναι το θέμα της ληστείας, με το οποίο καταπιάνεται ο Καλλιγιάς στο έργο του `` Θάνος Βλέκας`` (1855). Οι μαθητές λοιπόν θα γνωρίσουν και θα αποκτήσουν γνώσεις για την εποχή της Φραγκοκρατίας (``Ο Αυθέντης του Μορέως`` 1850), την περίοδο της ελληνικής επανάστασης (`` Λουκής Λάρας`` 1877)

και τις συνθήκες που επικρατούσαν στην τούρκικη αυλή, με το έργο " Πάπισσα Ιωάννα" (1866).

Αφού επιλέχθηκαν τα έργα που θα μελετήσει η κάθε ομάδα και μοιράστηκαν στις ομάδες μέσω της κλήρωσης, οι μαθητές ξεκινούν να διαβάζουν το έργο τους μαζί με την ομάδα τους αλλά και να μελετούν την εποχή στην οποία διαδραματίζεται η ιστορία. Οι μαθητές μπορούν να κάνουν την ανάγνωση των έργων στις διδακτικές ώρες που έχουν διατεθεί για την υλοποίηση του συγκεκριμένου διδακτικού σκοπού, που είναι η μελέτη των ιστορικών μυθιστορημάτων. Μπορούν, επίσης, να συγκεντρώνονται και εκτός σχολικού ωραρίου στα σπίτια ή στο σχολείο κατόπιν συνεννόησης με τον εκπαιδευτικό και τον/την διευθυντή/τρια του σχολείου. Διαβάζουν λοιπόν το μυθιστόρημα που έχουν αναλάβει και ταυτόχρονα κρατούν σημειώσεις έτσι ώστε να μπορέσουν να συγκεντρώσουν πληροφορίες για την εποχή, τα πρόσωπα και τον τόπο στο οποίο διαδραματίζεται η κάθε ιστορία.

Καλό θα είναι η έρευνα για την ιστορία να γίνεται παράλληλα με την ανάγνωση του μυθιστορήματος, για να υπάρχει ανατροφοδότηση (Αποστολίδου, 2004). Δεν θεωρείται αρκετά σωστό αλλά και ευέλικτο οι μαθητές πρώτα να μελετούν την ιστορία του έργου, την περίοδο κτλ. και στη συνέχεια να διαβάζουν το έργο. Μέσα από την παράλληλη μελέτη οι μαθητές θα κατανοήσουν καλύτερα το έργο και θα μπορέσουν να εξάγουν τις πληροφορίες που χρειάζονται ώστε να τις παρουσιάσουν στη συνέχεια στους υπόλοιπους συμμαθητές τους.

Στόχοι του συγκεκριμένου σταδίου είναι να μάθουν οι μαθητές να επεξεργάζονται σωστά ένα κείμενο, να συλλέγουν πληροφορίες γι' αυτό, να κατανοήσουν ότι η ιστορία δεν είναι αποκομμένη από την ανθρώπινη εμπειρία αλλά συνδέεται με αυτή.

Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης των κειμένων οι μαθητές πρέπει να οργανώσουν τις πληροφορίες τους και να εστιάσουν στα πρόσωπα, στις συμπεριφορές των χαρακτήρων, στις συνήθειές τους, στη γλώσσα του μυθιστορήματος αλλά και στις αξίες και τα πρότυπα που είχαν. Πρέπει, επομένως, οι μαθητές εκτός από τις πληροφορίες που θα συλλέξουν για την εποχή του έργου, να μπορέσουν να εξάγουν συμπεράσματα για όλα τα παραπάνω και να παραθέσουν μια ολοκληρωμένη παρουσίαση του έργου τους. Καλό θα είναι οι μαθητές να χωρίσουν τις αρμοδιότητές τους και κατά την ανάγνωση να αναλάβει ο κάθε μαθητής να κρατά σημειώσεις για ένα συγκεκριμένο θέμα, όπως είναι παραδείγματος χάρη, η συμπεριφορά των

χαρακτήρων. Με τον τρόπο αυτό θα γίνει πιο εύκολα και γρήγορα η συγκέντρωση των πληροφοριών και θα επιτύχουν μια ολοκληρωμένη παρουσίαση του μυθιστορήματος, η οποία θα περιλαμβάνει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για να γίνει κατανοητή από τους υπόλοιπους.

Για τη διευκόλυνσή τους μοιράζεται σε κάθε ομάδα ένα χαρτί το οποίο περιλαμβάνει επιγραμματικά τις πληροφορίες που πρέπει να συγκεντρώσουν οι μαθητές. Συνοψίζοντας, αυτές είναι: α) η εποχή στην οποία διαδραματίζεται η ιστορία, β) το ιστορικό πλαίσιο, γ) ο τόπος, δ) τα πρόσωπα (κεντρικά και δευτερεύοντα), ε) οι καθημερινές τους συνήθειες, στ) η συμπεριφορά τους και ζ) η γλώσσα που χαρακτηρίζει το κάθε μυθιστόρημα. Στο σημείο αυτό μπορούν να αναφερθούν σε σημεία όπως, εάν η γλώσσα είναι δημοτική ή καθαρεύουσα, εάν υπάρχει κάποιο ιδίωμα σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου και αν παρατηρούν διαφορές με την γλώσσα της καθημερινότητάς τους.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι, οι μαθητές μπορούν να συλλέξουν πληροφορίες από διάφορες πηγές. Οι πηγές μπορεί να είναι το διαδίκτυο, σχολικά βιβλία του μαθήματος της ιστορίας καθώς και άλλα βιβλία που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη του σχολείου. Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης θα υπάρχει στην αίθουσα ένας υπολογιστής, τον οποίο οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν για την έρευνά τους σχετικά με το έργο που έχουν αναλάβει να μελετήσουν.

Οι στόχοι είναι να μπορέσουν οι μαθητές:

- 1) Να αναγνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους οι συγγραφείς προσεγγίζουν διάφορα θέματα. Να συνειδητοποιήσουν δηλαδή ότι ο κάθε συγγραφέας προσεγγίζει με τον δικό του τρόπο ένα θέμα που εντάσσεται σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο.
- 2) Να αναγνωρίσουν τα πολιτισμικά στοιχεία του κάθε κειμένου
- 3) Να αναπτύξουν τις επικοινωνιακές τους ικανότητες μέσα από το διάλογο και τη συζήτηση που θα κάνουν μεταξύ τους για το θέμα των μυθιστορημάτων και τις πληροφορίες που συγκέντρωσαν
- 4) Να καλλιεργήσουν τις δεξιότητες της συνεργασίας

Οι ομάδες, αφού ολοκληρώσουν την επεξεργασία του κειμένου και γράψουν την περίληψή τους, θα παρουσιάσουν το θέμα του μυθιστορήματος που μελέτησαν μέσω

μιας περίληψης στους υπόλοιπους συμμαθητές τους και θα αναφέρουν τα συμπεράσματα που έβγαλαν από τη μελέτη και την έρευνα του κειμένου και των υπόλοιπων πηγών. Όλες οι ομάδες θα ακολουθήσουν την ίδια διαδικασία. Αφού παρουσιάσει η κάθε ομάδα και συζητηθούν τα συμπεράσματα, γίνεται συζήτηση για το κάθε έργο ξεχωριστά. Οι μαθητές εντοπίζουν τις ομοιότητες και τις διαφορές των έργων και εξάγονται περισσότερα συμπεράσματα για την κάθε εποχή, την ιστορία και τις αξίες που κυριαρχούσαν σε κάθε περίοδο που έχουν μελετήσει.

Στόχοι είναι οι μαθητές:

- 1) Να μπορέσουν να γράψουν μια περίληψη στην οποία θα αναφέρουν τα βασικά σημεία του μυθιστορήματος. Με τον τρόπο αυτό θα κατανοήσουν ποια στοιχεία πρέπει να εντάξουν σε μια σύντομη παρουσίαση του βιβλίου και ποια να τα αφαιρέσουν
- 2) Να εξασκήσουν τον γραπτό λόγο γράφοντας την περίληψη
- 3) Να τεκμηριώνουν με επιχειρήματα τις απόψεις τους
- 4) Να αποκτήσουν γενικότερες γνώσεις για το ιστορικό πλαίσιο και τα γεγονότα της κάθε εποχής
- 5) Να συγκρίνουν τα κείμενα μεταξύ τους και να εντοπίσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές

Ειδικότερα, οι στόχοι της συγκεκριμένης φάσης είναι:

- 1) Να μάθουν οι μαθητές να μελετούν, να επεξεργάζονται και να προσεγγίζουν κείμενα και πόσω μάλλον ιστορικά μυθιστορήματα
- 2) Να γνωρίσουν άλλες εποχές, ήθη, έθιμα και χαρακτήρες με διαφορετικές συνήθειες
- 3) Να αποκτήσουν ιστορικές γνώσεις από την κάθε περίοδο που μελετούν
- 4) Να συνδυάσουν το μάθημα της λογοτεχνίας με την ιστορία αλλά και με το μάθημα της Νεοελληνικής γλώσσας, εφόσον θα εξασκήσουν τον προφορικό και γραπτό λόγο
- 5) Να μάθουν να συνεργάζονται και να λειτουργούν ομαδικά

- 6) Να εξοικειωθούν, τέλος, με τη χρήση των ΤΠΕ, που αποτελεί ισχυρό εργαλείο μάθησης, ιδιαίτερα στις μέρες μας

Γ΄ΦΑΣΗ - Μετά την ανάγνωση (5 - 7 ώρες)

Οι μαθητές αφού παρουσιάσουν τα μυθιστορήματα που μελέτησαν καλούνται να δραματοποιήσουν μια σκηνή από αυτά. Αναλυτικά, θα διεξαχθεί από την κάθε ομάδα η συγγραφή ενός διαλόγου ανάλογα με τη θεματική του βιβλίου που διάβασε και η δραματοποίησή του. Οι μαθητές θα εντοπίσουν τους ήρωες στο βιβλίο, θα μοιράσουν τους ρόλους τους, θα μελετήσουν χωριστά τους χαρακτήρες που ανέλαβαν να ενσαρκώσουν και θα συνθέσουν έναν δικό τους διάλογο. Έχουν τη δυνατότητα να καταγράψουν έναν διάλογο που μπορεί να διαφέρει από το βιβλίο. Μπορούν να τον εμπλουτίσουν, να παραλείψουν κομμάτια ακόμα και να συνδέσουν διαφορετικές σκηνές μεταξύ τους. Καλό είναι στο διάλογο που θα επιλέξουν να δραματοποιήσουν να φαίνονται οι αξίες και οι πεποιθήσεις του κάθε χαρακτήρα και της εποχής. Κατόπιν, θα υλοποιηθεί η δραματοποίηση του διαλόγου που δημιούργησαν.

Οι στόχοι σε αυτό το στάδιο είναι η απόκτηση της ενσυναίσθησης, η επαφή με τους χαρακτήρες του κειμένου και η συγγραφή γραπτού λόγου. Οι μαθητές μπορούν μέσω αυτής της δραστηριότητας να μπουν στην θέση των ηρώων, να αισθανθούν αυτά που ζούσαν οι ήρωες ακόμα και να δικαιολογήσουν συμπεριφορές που πριν μπορεί να τους φαίνονταν ακατανόητες. Επίσης, θα ενεργοποιήσουν τη φαντασία τους και θα αναπτύξουν το ταλέντο της υποκριτικής, που μπορεί κάποιος να διαθέτει.

Στη συνέχεια, μετά από συνεννόηση που θα γίνει με τον/την διευθυντή/ διευθύντρια του σχολείου αλλά και με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς, μπορεί να διατεθεί μια διδακτική ώρα ώστε οι μαθητές να παρουσιάσουν στο υπόλοιπο σχολείο τις γνώσεις τους σχετικά με το ιστορικό μυθιστόρημα. Με τον τρόπο αυτό, όλοι οι μαθητές του γυμνασίου θα έρθουν σε επαφή με τα ιστορικά μυθιστορήματα που γράφτηκαν την εποχή 1830 – 1880 και θα αποκτήσουν πληροφορίες που ενδεχομένως αγνούσαν μέχρι τότε. Επίσης, οι μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου που ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό, μπορούν να ανεβάσουν το υλικό που συγκέντρωσαν στην ιστοσελίδα του σχολείου τους.

Στόχοι είναι να αποκτήσουν όλοι οι μαθητές όσες περισσότερες γνώσεις μπορούν για το συγκεκριμένο είδος μυθιστορήματος και να εξοικειωθούν με την χρήση των ΤΠΕ, ανεβάζοντας το υλικό τους στην ιστοσελίδα που διαθέτει το σχολείο.

Όλα τα παραπάνω σενάρια μαζί με τα στάδια και τις δραστηριότητες που περιλαμβάνουν, αποτελούν έναν πιο προσιτό τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας που εντάσσεται στο σχολικό σύστημα. Τα κεφάλαια που καταπιάνονται στο σχολικό εγχειρίδιο με διάφορες ιστορικές περιόδους μέσα από γνωστά μυθιστορήματα, όπως είναι τα "Ματωμένα Χώματα", τα "Απομνημονεύματα" κ.ά, μπορούν να παρουσιαστούν στους μαθητές μέσα από μια μέθοδο διδασκαλίας που θα συνδυάζει τη διαθεματικότητα, θα παροτρύνει τους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά τοποθετώντας αυτούς στο κέντρο της διδασκαλίας.

Το μάθημα δεν θα περιοριστεί έτσι σε έναν δασκαλοκεντρικό τρόπο διδασκαλίας αλλά θα αφήσει τους μαθητές να αναλάβουν αυτοί την έρευνα και τη μελέτη προκειμένου να αποκτήσουν πληροφορίες και γνώσεις για το ιστορικό μυθιστόρημα και για διάφορες περιόδους της ιστορίας μας. Θα αφήνει τους μαθητές να αναλαμβάνουν αυτοί τον κεντρικό ρόλο και να μαθαίνουν μόνοι τους απολαμβάνοντας την διδακτική διαδικασία.

Συμπεράσματα για τη διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος στο Γυμνάσιο

Μελετώντας διάφορα σενάρια διδασκαλίας για το μάθημα της λογοτεχνίας που προτείνει το Πρόγραμμα Σπουδών 2011, στο οποίο βασίστηκαν και τα παραπάνω σενάρια διδασκαλίας, διαπιστώνει κανείς ότι όλα στοχεύουν στην πραγματοποίηση του κεντρικού σκοπού της λογοτεχνίας, που είναι η κριτική αγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό. Όλες οι μέθοδοι διδασκαλίας και οι δραστηριότητες, που αναλύθηκαν, σχεδιάζονται για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού.

Με γνώμονα αυτό λοιπόν και με σκοπό να προταθούν καινούργιοι τρόποι διδασκαλίας που θα μπορούσαν να ενταχθούν στην εκπαίδευση, σχεδιάστηκαν τα συγκεκριμένα σενάρια για τη διδασκαλία ενός συγκεκριμένου είδους μυθιστορήματος, που στην προκειμένη περίπτωση είναι το ιστορικό μυθιστόρημα. Τα σενάρια απευθύνονται στις τρεις τάξεις του γυμνασίου και οργανώθηκαν με βάση τα ενδιαφέροντα που μπορεί να έχουν οι μαθητές σε μια τέτοια ηλικία καθώς και τις ικανότητές τους. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι δε μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα για τη διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος σε άλλες τάξεις και βαθμίδες εκπαίδευσης. Όπως αναφέρθηκε ήδη, τα σενάρια αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν, με τις απαραίτητες αλλαγές, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και στις τρεις τάξεις του Λυκείου. Ο εκπαιδευτικός είναι εκείνος που θα καθορίσει τον τρόπο και τις δραστηριότητες που θα πλαισιώσουν τη διδασκαλία του.

Βασισμένοι, επομένως, στο Πρόγραμμα Σπουδών 2011, οι παραπάνω δραστηριότητες θεωρώ ότι μπορούν να πετύχουν όλους τους στόχους της διδασκαλίας της λογοτεχνίας, μέσα από μια διαφοροποιημένη διαδικασία μάθησης στην οποία τον κεντρικό ρόλο και λόγο θα έχουν οι μαθητές. Μέσα από την ανάγνωση ολόκληρων έργων θα μπορέσουν να γνωρίσουν ολόκληρα ιστορικά μυθιστορήματα, θα δουν πως σχετίζεται η ανθρώπινη εμπειρία με τα γεγονότα και την ιστορία, θα δημιουργηθεί μια μικρή κοινότητα αναγνωστών οι οποίοι θα αγαπήσουν το βιβλίο και θα το αναζητούν ως συντροφιά.

Επίσης, μέσα από την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, θα επιτευχθεί ο στόχος της ανάπτυξης ομαδικού πνεύματος και συνεργατικότητας. Οι μαθητές θα διαπιστώσουν ότι λειτουργούν καλύτερα μέσα σε μια ομάδα, ο ένας συμπληρώνει και καλύπτει τα κενά του άλλου και όλοι μαζί πετυχαίνουν το στόχο τους. Θα αποκτήσουν

τεκμηριωμένο λόγο, θα μπορέσουν να δικαιολογήσουν με επιχειρήματα την άποψή τους, να αντιμετωπίζουν με κριτική ματιά την περιρρέουσα ατμόσφαιρα, το πολιτισμικό, κοινωνικό και ιστορικό τους υπόβαθρο.

Όλα τα παραπάνω σενάρια λοιπόν, με τις αντίστοιχες μεθόδους και δραστηριότητες που περιλαμβάνουν, μπορούν να επιτύχουν τους στόχους της διδασκαλίας της λογοτεχνίας και να φέρουν σε επαφή τους μαθητές με ένα είδος λογοτεχνίας που μπορεί να φαίνεται δύσκολο να προσεγγιστεί, κυρίως λόγω του όγκου των περισσότερων ιστορικών μυθιστορημάτων, παρ' όλα αυτά, με τις κατάλληλες μεθόδους μπορεί να αποτελέσει μια ευχάριστη μαθησιακή διαδικασία.

Βασισμένοι σε αυτό σχεδιάστηκαν και οργανώθηκαν τα παραπάνω σενάρια με την προσδοκία να αποτελέσουν παράδειγμα και να δώσουν ιδέες σε άλλους εκπαιδευτικούς προκειμένου να φέρουν τους μαθητές τους σε επαφή με το συγκεκριμένο είδος μυθιστορήματος. Να σημειωθεί ότι όλες οι μέθοδοι και οι δραστηριότητες που προτείνονται στα σενάρια αλλά και στο Πρόγραμμα Σπουδών 2011, στο οποίο βασίστηκε η παρούσα εργασία, δεν προτείνονται μόνο για τη διδασκαλία του ιστορικού μυθιστορήματος. Μέσω αυτών μπορούν να διδαχθούν και άλλα είδη μυθιστορήματος αλλά και οποιοδήποτε άλλο είδος απαρτίζει τη λογοτεχνία μας.

Συμπερασματικά, με το σχεδιασμό των παραπάνω σεναρίων έγινε προσπάθεια να επιτευχθεί ο βασικός σκοπός της λογοτεχνίας, η κριτική αγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό, καθώς και να ενταχθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία τρόποι διδασκαλίας που δεν θα περιορίζουν τη μαθησιακή διαδικασία στη μετάδοση στείων γνώσεων. Η πρόοδος της κοινωνίας και οι ανάγκες που έχουν δημιουργηθεί απαιτούν κριτικά σκεπτόμενους πολίτες, με το θάρρος της γνώμης τους, τα επιχειρήματα που θα πλαισιώνουν το λόγο τους και την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους μέσα από αρχές και αξίες που θα αποκτήσουν από το σχολείο. Οι μαθητές αποτελούν το μέλλον της κοινωνίας μας. Εάν θέλουμε μια καλύτερη και δικαιότερη κοινωνία πρέπει να στοχεύσουμε όλοι στη δημιουργία ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων που θα προσπαθούν συνεχώς για ένα καλύτερο μέλλον. Σε αυτό στοχεύει η διδασκαλία όλων των μαθημάτων, επομένως και τα παραπάνω σενάρια που αφορούν το μάθημα της λογοτεχνίας. Τέλος, προτείνεται να υπάρξουν μελλοντικές μελέτες που θα εξετάσουν τη διδασκαλία και τα αποτελέσματα των σεναρίων αυτών στην πράξη.

Βιβλιογραφία

- Abrams, M.H. (2005). *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, μτφ. Γιάννα Δεληβοριά - Σοφία Χατζιωαννίδου, Αθήνα: Πατάκης.
- Ακριτόπουλος, Α. (2015). *Τελική έκθεση αξιολόγησης του υπάρχοντος εκπαιδευτικού υλικού για το γνωστικό αντικείμενο ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ*. Στα πλαίσια του «Νέο Σχολείο – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών», Δράση: αξιολόγηση υπάρχοντος εκπαιδευτικού υλικού υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
- Ακριτόπουλος, Α. *Ιστορική Επισκόπηση της Ελληνικής παιδικής-νεανικής λογοτεχνίας*
- Αποστολίδου, Β. & Καπλάνη, Β. & Χοντολίδου, Ε. (2004). *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο... μια νέα πρόταση διδασκαλίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Beaton, R. (1996). *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Βενέζης, Η. (1931). *Νούμερο 31328*. Αθήνα: Εστία.
- Βικέλας, Δ. (1990). *Λουκής Λάρας*, επιμ. Μαριάννα Δήτσα, Αθήνα: Ερμής.
- Βουτιεριδής, Η. (1976). *Ιστορία Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Παπαδήμας
- Γαλανάκη, Ρ. (1994). *Ο βίος του Ισμαήλ Φερικ Πασά*. Αθήνα: Άγρα.
- De Groot, J. (2009). *The Historical Novel*. New York: Routledge
- Δημητριάδου, Κ. (2016). *Νέοι προσανατολισμοί της Διδακτικής Προσαρμογής της διδασκαλίας στις εκπαιδευτικές προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg
- Fleishman, A. (1971). *The English Historical Novel from Walter Scott to Virginia Woolf*, Baltimore, John Hopkins University Press
- Foley, B. (1986). *Telling the Truth. The Theory and Practice of Documentary Fiction*, Ithaca and London, Cornell University Press
- Δούκας, Σ. (1980). *Ιστορία ενός αιχμαλώτου*. Αθήνα: Κέδρος
- Καλλιγιάς, Π. (1991). *Θάναος Βλέκας*, επιμ. Ευστράτιος Χωραφάς. Αθήνα: Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη

Καλογήρου, Τ. & Λαλαγιάννη, Κ. (2005). *Η λογοτεχνία στο σχολείο*. Αθήνα: Τυπωθήτω

Κωνσταντίνου, Δ. (2006). *Το ελληνικό ιστορικό μυθιστόρημα-Η Μικρασιατική Καταστροφή στη γενιά του 30, στη μεταπολεμική και σύγχρονη πεζογραφία*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ανακτήθηκε από Ιδρυματικό Αποθετήριο Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα-Έργα-Ρεύματα-Όροι (2012). Αθήνα: Πατάκης

Μητροφάνης, Ι. (2001). *Το ιστορικό μυθιστόρημα για παιδιά και νέους κατά την περίοδο 1900-1980: τα πρόσωπα και τα προσώπεια* (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης). Διαθέσιμο από Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών

Μιχαλόπουλος, Φ. (1950). Σπυρίδων Ζαμπέλιος (1815-1881), *Αγγλοελληνική Επιθεώρηση* 5: 114-15

Μοντεσσόρι, Μ. (1986) *Παιδαγωγικό Μανιφέστο*. Αθήνα: Γλάρος

Ντενίση, Σ. (1993). *Το ελληνικό ιστορικό μυθιστόρημα και ο Sir Walter Scott (1830 - 1880)*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Παναγή, Α. & Λαμπαρίδου, Έ. (1987). Η αγγλική επιρροή στους Έλληνες Λογοτέχνες, *Νέα Εστία*, 1451, 25-54

Πανσέληνος, Α. (1996). *Ζάιδα ή η καμήλα στα χιόνια*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Πολίτη, Τ. (2004). *Δοκίμια για το ιστορικό μυθιστόρημα*. Αθήνα: Άγρα.

Πολίτης, Κ. (1963). *Στου Χατζηφράγκου*. Αθήνα: Α. Καραβία.

Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο (2011). Στα πλαίσια του έργου 'Νέο σχολείο (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) -Νέο πρόγραμμα σπουδών, Οριζόντια Πράξη': Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγών για τον εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών Προσεγγίσεων», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Ροΐδης, Ε. (1988). *Πάπισσα Ιωάννα*, επιμ. Α. Αγγέλου. Αθήνα: Ερμής.

Ροΐδης, Ε. (2017). *Η Πάπισσα Ιωάννα και ο αφορισμός της*, εισαγωγή Παπαθεοδώρου (2017). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Schabert, I. (1981). *Der historische Roman in England und Amerika*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft

Σαχίνης, Α. (1981). *Το ιστορικό μυθιστόρημα*. Αθήνα: Κωνσταντινίδη.

Σπανάκη, Μ. (2004). *Βυζάντιο και Μακεδονία στο έργο της Π.Σ. Δέλτα*. Αθήνα: Ερμής

Σωτηρίου, Δ. (1962). *Ματωμένα Χώματα*. Αθήνα: Κέδρος.

Τερζάκης, Α. (1933). Το νεοελληνικό μυθιστόρημα. *Ιδέα 1*, 250 κ.εξ.

Τσερεβελάκης, Γ. (2019). *Ο καθρέφτης του Ομήρου: ομηρικές επιβιώσεις στη νεότερη ευρωπαϊκή γραμματεία και στο ελληνικό ιστορικό μυθιστόρημα του 19^{ου} αιώνα: (Θάνος Βλέκας, Ηρωίς της Ελληνικής επανάστασης, η Πάπισσα Ιωάννα, ο Αυθέντης του Μορέως, Λουκής Λάρας, η Ορφανή της Χίου* (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου). Διαθέσιμο από Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών

Φουριώτης, Α. (1953). Το Νεοελληνικό Ιστορικό Μυθιστόρημα. *Ελληνική Δημιουργία* 138:541

Vitti, M. (2003). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Οδυσσέας

Χριστοδουλίδου, Λ. (2015, Οκτώβριος). Ιστορία και νόστος στο *Ο Βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά* της Ρέας Γαλανάκη, *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο- διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών*, σ. 62